

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

ગુજરાત હાઈકોર્ટ, અમદાવાદ ખાતે

આર/ફોજદારી અપીલ નં. ૩૮૩/૨૦૦૪

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય સુશ્રી ન્યાયમુર્તીશ્રી એસ. વી. પિંટો: સહી/—

રિપોર્ટિંગ માટે મંજૂર: હા

શોભનાબેન ગિરધરભાઈ ચૌહાણ

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય

ઉપસ્થિતી:

અપીલકર્તા નં. ૧ તર્ફે શ્રી ઝુબિન એફ. ભરડા (૧૫૯),

સામાવાળા/સામાવાળા નં. ૧ તર્ફે શ્રી આદિત્ય જાડેજા, એ.પી.પી.

=====

ખંડપીઠ: માનનીય સુશ્રી ન્યાયમુર્તીશ્રી એસ. વી. પિન્ટો

તારીખ: ૦૩/૧૨/૨૦૨૫

મૌખિક ચુકાદો

૧. આ અપીલ અપીલકર્તા – મૂળ આરોપી દ્વારા ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતા, ૧૯૭૩ની કલમ ૩૭૪ હેઠળ, વિદ્વાન સ્પેશિયલ જજ, અમરેલી (ત્યારબાદ "વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ" તરીકે ઓળખાયેલ) દ્વારા સ્પેશિયલ કેસ નં. ૩/૨૦૦૨ માં તારીખ ૦૪/૦૩/૨૦૦૪ ના રોજ પસાર કરવામાં આવેલ દોષસિદ્ધિના ચુકાદા અને હુકમ સામે દાખલ કરવામાં આવી છે, જેના દ્વારા વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે અપીલકર્તાને ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમ, ૧૯૮૮ (ત્યારબાદ ટૂંકમાં "પી.સી. એક્ટ" તરીકે ઓળખાયેલ) ની કલમ ૭, ૧૩(૧)(ડી) સાથે વાંચતા કલમ ૧૩(૨) હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુના માટે દોષિત ઠેરવ્યા છે. અપીલકર્તાને પી.સી. એક્ટની કલમ ૭ હેઠળના ગુના માટે એક વર્ષની સખત કેદ અને ૧૦,૦૦૦/- રૂપિયાનો દંડ અને દંડ ન ભરે તો બે મહિનાની સાદી કેદ, તથા પી.સી. એક્ટની કલમ ૧૩(૨) સાથે વાંચતા ૧૩(૧)(ડી) હેઠળના શિક્ષાપાત્ર

ગુના માટે ત્રણ વર્ષની સખત કેદ અને ૧૦,૦૦૦/- રૂપિયાનો દંડ અને દંડ ન ભરે તો ત્રણ મહિનાની સાદી કેદની સજા ફટકારવામાં આવી હતી.

૧.૧ સગવડતા, સ્પષ્ટતા અને સંક્ષિપ્તતા ખાતર અપીલકર્તાને હવે પછી "આરોપી" તરીકે સંબોધવામાં આવશે, કારણ કે તેઓ મૂળ કેસમાં તે સ્થાને હતા.

૨. કેસના રેકૉર્ડ પરથી ઉદ્ભવતી ટૂંકી હકીકતો નીચે મુજબ છે:

૨.૧ આરોપી સિવિલ હોસ્પિટલ, અમરેલીમાં ગાયનેકોલોજિસ્ટ ક્લાસ-૧ તરીકે ફરજ બજાવતા હતા અને તેઓ એક જાહેર સેવક હતા. ફરિયાદી વજુભાઈ ગોકલભાઈ હરખાણીના પત્ની વિલાસબેન વજુભાઈ હરખાણીને સ્ત્રીરોગ સંબંધિત સમસ્યા હતી અને તેઓ તારીખ ૧૦/૦૬/૨૦૦૧ ના રોજ સવારે સિવિલ હોસ્પિટલ, અમરેલી ગયા હતા અને વિલાસબેનને દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા અને આરોપી સારવાર કરનાર ડૉક્ટર હતા. આરોપીની સલાહ મુજબ વિલાસબેને ગર્ભાશયના ઓપરેશન(હિસ્ટેરેક્ટોમી) માંથી પસાર થવાનું હતું અને તેમણે ગેરકાયદેસર પારિતોષિક તરીકે ૨૫૦૦/- રૂપિયાની માંગણી કરી હતી. રકૂક બાદ ૨૦૦૦/- રૂપિયા નક્કી કરવામાં આવ્યા હતા. ફરિયાદી પાસે ૫૦૦/- રૂપિયા હોવાથી તેઓ બપોરે ૧૨.૩૦ વાગ્યાના સુમારે આરોપીના ઘરે ગયા હતા અને તેમને ૫૦૦/- રૂપિયાની રકમ આપી હતી. બીજા દિવસે વિલાસબેનનું ગર્ભાશયનું ઓપરેશન થયું અને આરોપીએ ફરિયાદીને સાંજે તેમના ઘરે આવવા કહ્યું પરંતુ તેઓ ગયા ન હતા. તારીખ ૧૫/૦૬/૨૦૦૧ ના રોજ, જ્યારે તેઓ તેમના પત્નીને ટિફિન આપવા ગયા હતા, ત્યારે આરોપીએ તેમના

પત્નીને નર્સ રૂમમાં બોલાવ્યા અને તેઓ પણ પાછળ ગયા અને રૂમથી થોડે દૂર હતા ત્યારે આરોપીએ તેમના પત્નીને કહ્યું કે તે તેના પતિને કહે કે બાકીના ૧૫૦૦/- રૂપિયા સાંજે ૦૭.૦૦ વાગ્યા પછી તેના ઘરે આપી જાય કારણ કે તે ૦૭.૦૦ વાગ્યા સુધીમાં તેની ફરજ પૂરી કરી લેશે. ફરિયાદી ગેરકાયદેસર પારિતોષિકની રકમ ચૂકવવા માંગતા ન હતા અને તારીખ ૧૫/૦૬/૨૦૦૧ ના રોજ એ.સી.બી. કચેરી, અમરેલી ખાતે ગયા અને ફરિયાદીની ફરિયાદ નોંધવામાં આવી.

૨.૨ ટ્રેપ લેઈંગ ઓફિસર, પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર, કે. પી. ચૌધરીએ સ્વતંત્ર પંચ સાક્ષીઓને બોલાવ્યા અને ફરિયાદીએ ૫૦૦/- ના દરની બે ચલણી નોટો આપી અને ટ્રેપ લેઈંગ ઓફિસરે સરકારી ટ્રેપ મનીમાંથી ૧૦૦/- ના દરની પાંચ ચલણી નોટો જે ૫૦૦/- રૂપિયા થતા હતા તે લીધા. હેડ કોન્સ્ટેબલ - જે. પી. પરમારને જરૂરી સૂચનાઓ આપવામાં આવી હતી અને તેમણે ફરિયાદી અને પંચ સાક્ષીઓને એન્ટ્રેસીન પાવડર અને અલ્ટ્રાવાયોલેટ લેમ્પની લાક્ષણિકતાઓ સમજાવી હતી અને તેમની હાજરીમાં એન્ટ્રેસીન પાવડર અને અલ્ટ્રાવાયોલેટ લેમ્પનું નિદર્શન કરવામાં આવ્યું હતું. તમામ ચલણી નોટો પર એન્ટ્રેસીન પાવડર લગાડવામાં આવ્યો હતો અને ફરિયાદીએ પહેરેલા ખુદ્દા શર્ટના ડાબા ખિસ્સામાં રાખવામાં આવી હતી. તમામ સંબંધિતોને જરૂરી સૂચનાઓ આપવામાં આવી હતી અને પંચનામું ભાગ - ૧ તૈયાર કરવામાં આવ્યું હતું. નક્કી કર્યા મુજબ, ફરિયાદી, પંચ સાક્ષીઓ અને દરોડા પાડનાર ટુકડીના સભ્યો આશરે ૧૮.૩૫

કલાકે સરકારી જીપ નં. જીજે-૧-જી-૩૭૫૮ માં બેઠા અને જિલ્લા પંચાયત રોડ એસ.ટી. ડેપો ગોપી સિનેમાથી રેલ્વે સ્ટેશન ગયા અને ૧૯.૪૫ કલાકે જીપ ઉભી રાખી. ફરિયાદી અને પંચ નં. ૧ નીચે ઉતર્યા અને આરોપીના ઘર તરફ ચાલતા ગયા અને પંચ નં. ૨ અને દરોડા પાડનાર ટુકડીના અન્ય સભ્યો તેમની પાછળ ગયા અને આસપાસ વેરવિખેર ઊભા રહ્યા. ફરિયાદી અને પંચ નં. ૧ આરોપીના ઘરમાં ગયા અને તે સમયે આરોપી અન્ય એક દર્દીની સારવાર કરી રહ્યા હતા અને તેમના પતિ પણ બેઠા હતા. ફરિયાદીએ આરોપી સાથે વાતચીત કરી અને તેમને કહ્યું કે તેમણે ૨૫૦૦/- રૂપિયા માંગ્યા હતા અને ૨૦૦૦/- રૂપિયા આપવાનું નક્કી થયું હતું અને તેમણે ૫૦૦/- રૂપિયા આપી દીધા હોવાથી બાકીના ૧૫૦૦/- રૂપિયા લાવ્યા છે. આરોપીએ તેની માંગણી કરી અને ફરિયાદીએ તેના જમણા હાથથી તેના શર્ટના ડાબા ખિસ્સામાંથી લાંચની ચલણી નોટો કાઢી અને આરોપીએ તેના જમણા હાથથી રકમ સ્વીકારી અને તેની પાસેના ટેબલ પરની ટ્રેમાં મૂકી. ફરિયાદીએ પૂર્વ નિર્ધારિત સંકેત આપ્યો અને દરોડા પાડનાર ટુકડીના સભ્યો આવ્યા અને આરોપી રંગે હાથે ઝડપાઈ ગયા. અલ્ટ્રાવાયોલેટ લેમ્પના પરીક્ષણમાં આરોપીના જમણા હાથના અંગૂઠા અને તર્જની આંગળી પર એન્થ્રેસીન પાવડરના નિશાન જોવા મળ્યા હતા. પંચનામું ભાગ - ૨ તૈયાર કરવામાં આવ્યું હતું અને તારીખ ૧૫/૦૬/૨૦૦૧ ના રોજ અમરેલી પોલીસ સ્ટેશનમાં પી.સી. એક્ટની કલમ ૭, ૧૩(૧)(૨)(ડી) અને ૧૩(૨) હેઠળ ગુનો રજિસ્ટર નં. ૫/૨૦૦૧ થી નોંધવામાં આવ્યો હતો.

૨.૩ તપાસ કરનાર અધિકારીએ સંબંધિત સાક્ષીઓના નિવેદનો નોંધ્યા અને જરૂરી દસ્તાવેજો જમ કર્યા અને તપાસ પૂરી થયા પછી, સેશન્સ કોર્ટ, અમેરેલી સમક્ષ ચાર્જશીટ દાખલ કરવામાં આવી અને કેસને સ્પેશિયલ કેસ નં. ૩/૨૦૦૨ તરીકે નોંધવામાં આવ્યો.

૨.૪ આરોપીને યોગ્ય રીતે સમન્સ બજાવવામાં આવ્યા હતા અને આરોપી વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ હાજર થયા હતા અને સંહિતાની કલમ ૨૦૭ ની જોગવાઈઓ મુજબ તમામ પોલીસ કાગળોની નકલો આરોપીને પૂરી પાડવામાં આવી છે કે કેમ તેની ચકાસણી કરવામાં આવી હતી. આરોપી સામે આંક ૪ પર તહોમતનામું ઘડવામાં આવ્યું હતું અને આરોપીનું નિવેદન આંક ૫ પર નોંધવામાં આવ્યું હતું, જેમાં આરોપીએ તહોમતનામાની વિગતોનો ઇનકાર કર્યો હતો અને પ્રોસિક્યુશનનો તમામ પુરાવો રેકૉર્ડ પર લેવામાં આવ્યો હતો.

૨.૫ ફરિયાદપક્ષે ૫ સાક્ષીઓની તપાસ કરી અને તેમના કેસના સમર્થનમાં ૮ દસ્તાવેજો પુરાવા રેકૉર્ડ પર રજૂ કર્યા અને વિદ્વાન અધિક સરકારી વકીલે કલોઝિંગ પુરસીસ દાખલ કર્યા પછી, ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતા, ૧૯૭૩ ની કલમ ૩૧૩ હેઠળ આરોપીનું વધુ નિવેદન નોંધવામાં આવ્યું હતું. આરોપીએ પુરાવાનો ઇનકાર કર્યો હતો અને સાક્ષીના પાંજરામાં જવા અથવા પુરાવા રજૂ કરવાનો ઇનકાર કર્યો હતો અને જણાવ્યું હતું કે તેમની સામે ખોટો કેસ દાખલ કરવામાં આવ્યો છે. વિદ્વાન એ.પી.પી. અને આરોપીના વિદ્વાન વકીલશ્રીની દલીલો સાંભળ્યા પછી, વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે, તારીખ ૦૪/૦૩/૨૦૦૪ ના

આક્ષેપિત ચુકાદા અને હુકમ દ્વારા, આરોપીને દોષિત ઠેરવ્યા અને પી.સી. એક્ટની કલમ ૭ હેઠળના ગુના માટે એક વર્ષની સખત કેદ અને ૧૦,૦૦૦/- રૂપિયાનો દંડ અને દંડ ન ભરે તો બે મહિનાની સાદી કેદ, તથા પી.સી. એક્ટની કલમ ૧૩(૨) સાથે વાંચતા ૧૩(૧)(ડી) હેઠળના ગુના માટે ત્રણ વર્ષની સખત કેદ અને ૧૦,૦૦૦/- રૂપિયાનો દંડ અને દંડ ન ભરે તો ત્રણ મહિનાની સાદી કેદની સજા ફટકારી.

૩. દોષસિદ્ધિના ચુકાદા અને હુકમથી નારાજ અને અસંતુષ્ટ થઈને, અપીલકર્તા – મૂળ આરોપીએ મુખ્યત્વે એમ જણાવીને વર્તમાન અપીલ દાખલ કરી છે કે વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે અપીલકર્તાને દોષિત ઠેરવવામાં કાયદાની ગંભીર ભૂલ કરી છે અને દોષસિદ્ધિનો ચુકાદો અને હુકમ ફોજદારી ન્યાયશાસ્ત્રના મૂળભૂત સિદ્ધાંતોથી વિપરીત, અન્યાયી અને રદ કરવાને પાત્ર છે. વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે રેકૉર્ડ પરના પુરાવાઓ અને ખાસ કરીને સાક્ષીઓની જુબાની અને દસ્તાવેજી પુરાવાઓની યોગ્ય રીતે કદર કરી નથી. ફરિયાદપક્ષે પી.સી. એક્ટની જોગવાઈઓના મૂળભૂત ઘટકો સાબિત કર્યા નથી અને ભલે, ફરિયાદીના જણાવ્યા મુજબ, ટ્રેપ સમયે અપીલકર્તા દ્વારા કોઈ માંગણી કરવામાં આવી ન હતી અને આવી કોઈ માંગણીના અનુસંધાને કોઈ સ્વીકાર થયો ન હતો, આ પુરાવા પર અપીલકર્તાને દોષિત ઠેરવી શકાયા હોત નહીં. વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે એ ધ્યાને લીધું નથી કે સાક્ષીઓની અને ખાસ કરીને પંચ સાક્ષીની જુબાનીમાં મુખ્ય વિરોધાભાસો છે અને વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતા, ૧૯૭૩ ની

કલમ ૩૧૩ હેઠળ નોંધાયેલા વધુ નિવેદનમાં અપીલકર્તા દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતોની કદર કરવામાં નિષ્ફળ રહી છે. આક્ષેપિત ચુકાદો અને હુકમ રેકૉર્ડ પરના પુરાવાની યોગ્ય કદર કર્યા વિના અને રજૂ કરવામાં આવેલા કાયદાકીય દ્રષ્ટાંતોનો સંદર્ભ આપ્યા વિના પસાર કરવામાં આવ્યો છે, તેથી આક્ષેપિત ચુકાદો અને હુકમ વિપરીત અને કાયદાના પ્રસ્થાપિત સિદ્ધાંતોથી વિરુદ્ધ છે અને તેને રદ કરવો આવશ્યક છે.

૪. અપીલકર્તા માટે વિદ્વાન વકીલશ્રી શ્રી ઝુબિન ભરડા અને સામાવાળા રાજ્ય માટે વિદ્વાન એ.પી.પી. શ્રી આદિત્ય જાડેજાને સાંભળ્યા. નિર્દોષ છૂટકારાના આક્ષેપિત ચુકાદા અને હુકમનું અવલોકન કર્યું અને કેસના રેકૉર્ડ પરના પ્રોસિક્યુશનના તમામ પુરાવાઓની પુનઃકદર કરી.

૫. અપીલકર્તા માટે વિદ્વાન વકીલશ્રી શ્રી ઝુબિન ભરડાએ રજૂઆત કરી છે કે જો તમામ પુરાવાઓનું અવલોકન કરવામાં આવે તો, પ્રોસિક્યુશનના કેસ મુજબ, પ્રથમ માંગણી કરવામાં આવી હતી અને ૫૦૦/- રૂપિયાની રકમ આપવામાં આવી હોવાનું કહેવાય છે પરંતુ આ ઘટના વિશે પુરાવાનો એક અંશ પણ નથી. બીજી માંગણી નર્સ રૂમમાં કરવામાં આવી હતી અને ત્યાં એક નર્સ હાજર હતી પરંતુ તેની જુબાની ઉપલબ્ધ હોવા છતાં તેની તપાસ કરવામાં આવી નથી. વધુમાં, જો ફરિયાદીના પત્ની વિલાસબેનની જુબાનીનું અવલોકન કરવામાં આવે તો, એવું જણાય છે કે તેમને નર્સ રૂમમાં બોલાવી શકાય તેમ નહોતું કારણ કે તેમનું ઓપરેશન થયું હતું અને તેમણે પોતે જ જણાવ્યું છે કે તેઓ ક્યારેય નર્સ

રૂમમાં ગયા ન હતા. જો પંચ સાક્ષીની જુલાનીનું પણ અવલોકન કરવામાં આવે તો, ટ્રેપના સમયે કોઈ માંગણી નથી અને પંચ નં. ૨ એ સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે કે જ્યારે પંચનામું ભાગ - ૧ તૈયાર કરવામાં આવ્યું ત્યારે તેઓ હાજર ન હતા. પંચ નં. ૨ નો ઓફિસ સમય સવારે ૧૦.૦૦ થી સાંજના ૦૬.૦૦ સુધીનો છે અને જો પંચનામું ભાગ - ૧ નું અવલોકન કરવામાં આવે તો, તે ૧૭.૪૦ કલાકે તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે અને તે સમયે પંચ નં. ૨ ઓફિસમાં હતા. શેડો સાક્ષી એ જણાવ્યું છે કે તેને ૧૫૦૦/- રૂપિયાની માંગણી વિશે ત્યારે ખબર પડી જ્યારે ફરિયાદીએ તેને જણાવ્યું અને મંજૂરી નિયમો અનુસાર નથી અને યોગ્ય રીતે આપવામાં આવી નથી અને મંજૂરી આપનાર સત્તાધિકારી દ્વારા બુદ્ધિનો બિલકુલ ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો નથી. ફરિયાદીના પત્ની પ્રથમ માંગણી અને ફરિયાદી દ્વારા જણાવ્યા મુજબ કોઈ રકમ આપવામાં આવી હોવા બાબતે મૌન છે. ટ્રેપના સમયે બે સ્વતંત્ર સાક્ષીઓ હાજર હતા પરંતુ તે સ્વતંત્ર સાક્ષીઓ ઉપલબ્ધ હોવા છતાં વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ તેમની તપાસ કરવામાં આવી નથી. જો સંપૂર્ણ પુરાવાઓનું અવલોકન કરવામાં આવે તો અપીલકર્તા દ્વારા ક્યારેય કોઈ રકમ માંગવામાં આવી હોય તેવા કોઈ પુરાવા નથી અને વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે કાયદાના પ્રસ્થાપિત સિદ્ધાંતોના સંદર્ભમાં તમામ પુરાવાઓની કદર કરી નથી અને અપીલકર્તાની અપીલ મંજૂર થવી જોઈએ અને ચુકાદો અને હુકમ રદ થવો જોઈએ અને અપીલકર્તાને તમામ આરોપોમાંથી નિર્દોષ જાહેર કરવા જોઈએ.

૫.૧ વિદ્વાન વકીલશ્રી શ્રી ઝુબિન ભરડાએ ૨૦૨૪ (૦)
એઆઈજેઈએલ-એચસી ૨૪૮૫૩૩ માં રિપોર્ટ થયેલ પ્રાગજીભાઈ કાદાભાઈ
મકવાણા વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્યના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદા પર
આધાર રાખ્યો છે, જેમાં પેરાગ્રાફ ૮ અને ૯ માં સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ
અવલોકન કર્યું છે:

૮.....વધુમાં, ફરિયાદીની જુબાનીમાં, ઇનાયતભાઈ મોહમ્મદ
સિદ્દીક મણિયારની હાજરી ફરિયાદી જ્યારે પ્રથમ વખત આરોપીની
ઓફિસે ગયા ત્યારથી અને ત્યારબાદ ઇનાયતભાઈ મોહમ્મદ સિદ્દીક
મણિયાર જ હતા જેમણે ફરિયાદીને એ.સી.બી. પોલીસ સ્ટેશન જઈને
આરોપી સામે ફરિયાદ નોંધાવવા કહ્યું હતું અને તે ઇનાયતભાઈ મોહમ્મદ
સિદ્દીક મણિયાર ફરિયાદીની સાથે ગયા હતા, પરંતુ ઇનાયતભાઈ
મોહમ્મદ સિદ્દીક મણિયાર એક મહત્વપૂર્ણ પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષી હોવા છતાં
વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ તેમની તપાસ કરવામાં આવી નથી.

૯.....ગેરકાયદેસર પારિતોષિકની માંગણી અને સ્વીકૃતિની
સાબિતી એ પી.સી. એક્ટની જોગવાઈઓ હેઠળ આરોપી સામેના આરોપો
સાબિત કરવા માટે અનિવાર્ય શરત છે અને ગેરકાયદેસર પારિતોષિકની
માંગણી ફરિયાદપક્ષે પ્રથમ તબક્કે વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિત કરવી
જોઈએ. જો માંગણી વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિત થાય તો જ પી.સી.

એક્ટની કલમ ૨૦ હેઠળની ધારણા ફરિયાદપક્ષ માટે ઉપલબ્ધ થશે અને જો તમામ પુરાવાઓનું અવલોકન કરવામાં આવે તો ફરિયાદપક્ષ દ્વારા સાબિત થયેલ માંગણીનો એક અંશ પણ નથી કારણ કે ફરિયાદીનો પુરોવો ઉચ્ચ ગુણવત્તાનો નથી. તેમાં મોટા વિરોધાભાસો છે અને એવું જણાય છે કે ફરિયાદી તેની જુબાનીમાં સત્ય કહી રહ્યો નથી અને સમગ્ર પુરાવામાં ફરિયાદપક્ષ દ્વારા માંગણી વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિત થઈ નથી. નીરજ દત્તા (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં કાયદાના પ્રસ્થાપિત સિદ્ધાંતો મુજબ જ્યારે પાયાની હકીકતો સંબંધિત મૌખિક અને દસ્તાવેજી પુરાવા દ્વારા સાબિત થાય ત્યારે જ વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા ગેરકાયદેસર માંગણીની સ્વીકૃતિ અને માંગણીના સંબંધમાં હકીકતની ધારણા કરી શકાય છે. વધુમાં, ગેરકાયદેસર પારિતોષિકની સ્વીકૃતિની સાબિતી ત્યારે જ આવી શકે જો માંગણીની સાબિતી હોય અને પ્રોસિક્યુશનના આખા કેસમાં માંગણીની સાબિતી સંપૂર્ણપણે ગાયબ છે અને રેકૉર્ડ પર એવું સૂચવવા માટે કંઈ નથી કે આરોપી દ્વારા ગેરકાયદેસર પારિતોષિકની માંગણી કરવામાં આવી હતી. દોષસિદ્ધિને ટેકો આપે તેવા કોઈ વિશ્વસનીય પુરાવા નથી અને વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ પ્રોસિક્યુશનના તમામ પુરાવાઓને યોગ્ય પરિપ્રેક્ષ્યમાં સમજવામાં નિષ્ફળ રહી છે અને ખોટા તારણ પર આવી છે અને આરોપીને દોષિત ઠેરવ્યા છે. પ્રોસિક્યુશનનો સંપૂર્ણ પુરાવો વિરોધાભાસી છે અને જરાય વિશ્વાસપાત્ર નથી અને તેમાં

હસ્તક્ષેપ જરૂરી છે અને પરિણામે અપીલ સફળ થાય છે અને મંજૂર કરવામાં આવે છે.

૫.૨ અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલશ્રીએ (૨૦૧૭) ૮ એસસીસી ૧૩૬ માં રિપોર્ટ થયેલ મુખતિયાર સિંહ વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્યના કેસ પર પણ આધાર રાખ્યો છે, જેમાં પેરાગ્રાફ ૨૪ માં સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

૨૪.....પ્રથમ તબક્કે જેમને રકમ ચૂકવવામાં આવી હોવાનું કહેવાય છે એટલે કે સંતોષ સિંહ લંબરદારને ન તો તપાસમાં રજૂ કરવામાં આવ્યા છે કે ન તો ટ્રાયલમાં. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, ૩૦૦૦/- રૂપિયાની માંગણી અને ચુકવણી તેમજ ૨૦૦૦/- રૂપિયાની માંગણી અંગે ફરિયાદીનો પાયાવિહોણો આક્ષેપ વણસાવિત રહ્યો છે. વધુમાં પુનરોચ્ચાર કરીએ તો, આ સંદર્ભમાં તેનું નિવેદન ભૌતિક હકીકતો અને વિગતોનો અભાવ ધરાવે છે અને તે પોતે જ એવા નિર્ણાયક તારણનો આધાર બની શકતું નથી કે આવી માંગણી વાસ્તવમાં મૂળ આરોપી દ્વારા કરવામાં આવી હતી. આ પરિપ્રેક્ષ્યમાં જોતા, ફરિયાદી અને ઈન્સ્પેક્ટર સતપાલ, શેડો સાક્ષીનું એકલું નિવેદન કે મૂળ આરોપીએ પૈસા લાવ્યા છે કે નહીં તેની પૂછપરછ કરી હતી, તે કોઈ પણ રીતે કાયદા મુજબ માંગણી તરીકે ગણી શકાય નહીં જે મૂળ આરોપી સામે લગાવવામાં આવેલા ગુનાનું

એક ઘટક છે. આવી છૂટીછવાઈ પૂછપરછ આપમેળે રેકૉર્ડ પરના અન્ય કોઈ પ્રબળ અને ખાતરીપૂર્વકના પુરાવાની ગેરહાજરીમાં અધિનિયમની કલમ ૭ અથવા ૧૩ હેઠળના ગુનાના ઘટક તરીકે માંગણી સમાન હોઈ શકે નહીં.

૬. સામાવાળા રાજ્ય માટે વિદ્વાન એ.પી.પી. શ્રી આદિત્ય જાડેજાએ રજૂઆત કરી છે કે અપીલકર્તા વર્ગ-૧ ના સરકારી કર્મચારી હતા અને તેમની પાસેથી શિસ્ત અને અખંડિતતાની અપેક્ષા રાખવામાં આવતી હતી પરંતુ અપીલકર્તાએ મેડિકલ ઓફિસર તરીકે સરકારી હોસ્પિટલમાં કામ કરતા હોવા છતાં રૂ.૨૫૦૦/- રૂપિયાની રકમની માંગણી કરી હતી. ફરિયાદપક્ષે તમામ પુરાવાઓમાં સાબિત કર્યું છે કે ગેરકાયદેસર પારિતોષિકની માંગણી શરૂઆતમાં રૂ.૨૫૦૦/- રૂપિયાની કરવામાં આવી હતી અને રકઝક બાદ રકમ રૂ.૨૦૦૦/- નક્કી કરવામાં આવી હતી, જેમાંથી ફરિયાદીએ રૂ.૫૦૦/- રૂપિયાની રકમ અગાઉથી આપી દીધી હતી અને બાકીની રૂ.૧૫૦૦/- રૂપિયાની રકમ માટે ફરિયાદીના પત્ની વિલાસબેન પાસે માંગણી કરવામાં આવી હતી. ફરિયાદપક્ષે ફરિયાદીના પત્નીની પણ તપાસ કરી છે અને તેમણે જણાવ્યું છે કે આરોપી દ્વારા માંગણી કરવામાં આવી હતી અને સ્વતંત્ર પંચ સાક્ષી પણ પ્રોસિક્યુશનના કેસને સંપૂર્ણ સમર્થન આપ્યું છે. ફરિયાદી, તેમના પત્ની અને પંચ સાક્ષીના પુરાવા પરથી માંગણી, સ્વીકૃતિ અને રિકવરીના તમામ ઘટકો ફરિયાદપક્ષ દ્વારા વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિત કરવામાં

આવ્યા છે અને વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ યોગ્ય રીતે પુરાવાની કદર કરી છે અને અપીલકર્તાને દોષિત ઠેરવ્યા છે અને અપીલકર્તાની અપીલ ફગાવી દેવી જોઈએ.

૭. રેકૉર્ડ પરના પ્રોસિક્યુશનના પુરાવાની કદર કરતા પહેલા, સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા અનેક નિર્ણયોમાં નક્કી કરાયેલા ન્યાયશાસ્ત્રના મુખ્ય સિદ્ધાંતોનો પુનરોચ્ચાર કરવો જરૂરી છે અને પ્રથમ મુખ્ય સિદ્ધાંત એ છે કે ફરિયાદપક્ષે તેમનો કેસ વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિત કરવાનો હોય છે. ફરિયાદપક્ષ બચાવ પક્ષની નબળાઈઓનો કોઈ લાભ લઈ શકે નહીં. બીજો મુખ્ય સિદ્ધાંત એ છે કે ફોજદારી ટ્રાયલમાં, આરોપી જ્યાં સુધી ફરિયાદપક્ષ દ્વારા રેકૉર્ડ પર રજૂ કરાયેલા પુરાવા દ્વારા વ્યાજબી શંકાથી પર દોષિત સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી નિર્દોષ માનવામાં આવે છે અને ત્રીજો મુખ્ય સિદ્ધાંત એ છે કે સાબિતીનો બોજ ક્યારેય ફરિયાદપક્ષ પાસેથી ખસતો નથી.

૮. દોષસિદ્ધિની અપીલોના સંબંધમાં, ૨૦૨૫ આઈએનએસસી ૪૭ માં રિપોર્ટ થયેલ ગોવર્ધન અને અન્ય વિરુદ્ધ છત્તીસગઢ રાજ્યના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે પેરાગ્રાફ ૧૮ થી ૨૬ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

૧૮. ગુનો બને તે કિસ્સામાં, તપાસ એજન્સી દ્વારા તપાસ પૂરી થયા પછી, આરોપીઓને ટ્રાયલનો સામનો કરવા માટે કોર્ટ સમક્ષ લાવવામાં આવે છે. આપણા ફોજદારી ન્યાયશાસ્ત્ર હેઠળ, તપાસ એજન્સી દ્વારા તપાસ દરમિયાન એકત્રિત કરવામાં આવેલા પુરાવાઓથી કોર્ટ સામાન્ય રીતે વાકેફ હોતી નથી. તપાસ પૂર્ણ થયા પછી, ટ્રાયલ કોર્ટ

સમક્ષ જે લાવવામાં આવે છે તે તપાસ એજન્સી દ્વારા આરોપી સામે એકત્રિત કરવામાં આવેલા દસ્તાવેજ અને મૌખિક પુરાવાઓની શ્રેણી છે જે યોગ્ય તારણો પર પહોંચવા માટે કોર્ટ દ્વારા વિશ્લેષિત કરવી જરૂરી છે. ફરિયાદપક્ષ એકત્રિત કરવામાં આવેલા પુરાવાઓના આધારે, આરોપીને ગુનાના કમિશન સાથે જોડીને, કોર્ટ સમક્ષ ગુનાની ઘટનાને ક્રમબદ્ધ રીતે ફરીથી ઉભી કરવા માંગે છે. ફરિયાદપક્ષ દ્વારા કોર્ટ સમક્ષ ગુનાનું આવું પુનઃનિર્માણ એ 'જીસો પઝલ' માં પુરાવાઓને એકસાથે ગોઠવવા જેવું છે જેના દ્વારા ગુનાનું ચિત્ર પૂર્ણ કરવા માટે પુરાવાના તમામ સંબંધિત ટુકડાઓ એકસાથે મૂકવામાં આવે છે. કોર્ટની પ્રાથમિક જવાબદારી એ જોવાની છે કે ફરિયાદપક્ષ દ્વારા આ 'જીસો પઝલ' યોગ્ય રીતે મૂકવામાં આવી છે કે કેમ જેના પરથી ઉપરોક્ત 'જીસો પઝલ' ના ભાગ રૂપે આરોપીની નિર્ધારિત ભૂમિકા સાથેની ઘટનાનું સ્પષ્ટ ચિત્ર ઉભરી આવે. ત્યારબાદ જ, ગુનો કરવામાં આરોપીની ભૂમિકાને યોગ્ય રીતે ગણાવી શકાય અને સાબિત કરી શકાય અને તે મુજબ આરોપી પર ફોજદારી જવાબદારી નક્કી કરી શકાય.

૧૯. ભારતીય પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨ ની કલમ ૩ મુજબ, કોઈ હકીકત ત્યારે સાબિત થયેલી કહી શકાય જ્યારે તેની સમક્ષની બાબતોને ધ્યાનમાં લીધા પછી, અદાલત કાં તો તેને અસ્તિત્વમાં હોવાનું માને અથવા તેના અસ્તિત્વને એટલું સંભવિત માને કે કોઈ સમજદાર

માણસે તે કેસના સંજોગોમાં તે અસ્તિત્વમાં છે તેવી ધારણા પર કાર્ય કરવું જોઈએ. કોર્ટ આરોપીને આભારી ચોક્કસ ગુનાહિત કૃત્યો સહિતની કથિત હકીકતો સાબિત થઈ છે કે નહીં તેની તપાસ કરવાની આ ક્વાયત કરે છે.

૨૦. એ પણ નોંધવું જોઈએ કે કાયદો પુરાવાના ટુકડાઓને વોટરટાઈટ રીતે જોડવાની કલ્પના કરતો નથી, કારણ કે ફોજદારી કેસમાં પુરાવા ધોરણ તમામ શંકાઓથી પર સાબિત કરવાનો નથી પરંતુ માત્ર વ્યાજબી શંકાથી પર છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, જો પુરાવાઓને એકસાથે જોડવા પર સ્પષ્ટ ચિત્ર ઉભરી આવે જે ગુનાના કમિશનમાં આરોપી દ્વારા ભજવવામાં આવેલી ભૂમિકા વ્યાજબી શંકાથી પર સૂચવે છે, તો કોર્ટ આરોપીને ફોજદારી રીતે જવાબદાર માને છે અને તેમને દંડ સંહિતાની જોગવાઈઓ હેઠળ સજા કરે છે, જે સિવિલ કાર્યવાહીના કિસ્સામાં સંભાવનાની પ્રબળતા ના આધારે પુરાવાની જરૂરિયાતથી વિપરીત છે.

૨૧. આ તબક્કે ચર્ચા કરવી સુસંગત રહેશે કે "વ્યાજબી શંકા" એટલે શું. તેનો અર્થ એ છે કે આવી શંકા કાલ્પનિક અટકળોથી મુક્ત હોવી જોઈએ. તે ઝીણવટભરી ભાવનાત્મક વિગતોનું પરિણામ ન હોવું જોઈએ, અને શંકા વાસ્તવિક અને નોંધપાત્ર હોવી જોઈએ અને માત્ર અસ્પષ્ટ આશંકા ન હોવી જોઈએ. ૨૦૦૩ (૧૨) એસસીસી ૩૯૫ માં રામકાંત રાય વિરુદ્ધ મદન રાયના કેસમાં અવલોકન કર્યા મુજબ વ્યાજબી શંકા કાલ્પનિક,

નજીવી અથવા માત્ર સંભવિત શંકા નથી, પરંતુ કારણ અને સામાન્ય સમજ પર આધારિત ન્યાયી શંકા છે, જેમાં નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું:

"૨૪. જો શંકાઓ અમૂર્ત અટકળોથી મુક્ત હોય તો તેને વ્યાજબી કહેવામાં આવશે. કાયદો સત્ય સિવાય અન્ય કોઈ પ્રિય વ્યક્તિને પરવડી શકે નહીં. વ્યાજબી શંકા રચાવા માટે, તે અતિશય ભાવનાત્મક પ્રતિભાવથી મુક્ત હોવી જોઈએ. શંકાઓ આરોપી વ્યક્તિઓના દોષ અંગેના પુરાવા પરથી અથવા તેના અભાવ પરથી ઉદ્ભવતી વાસ્તવિક અને નોંધપાત્ર શંકાઓ હોવી જોઈએ, જે માત્ર અસ્પષ્ટ આશંકાઓથી વિપરીત છે. વ્યાજબી શંકા એ કાલ્પનિક, નજીવી અથવા માત્ર સંભવિત શંકા નથી; પરંતુ કારણ અને સામાન્ય સમજ પર આધારિત ન્યાયી શંકા છે. તે કેસના પુરાવામાંથી ઉદ્ભવતી જોઈએ."

૨૨. વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિતીના આ સિદ્ધાંતને લાગુ કરતી વખતે કોર્ટે (૧૯૯૯) ૫ એસસીસી ૯૬ માં હરિયાણા રાજ્ય વિરુદ્ધ ભગીરથના કેસમાં અવલોકન કર્યા મુજબ નિષ્પક્ષ અને વાજબી રીતે તમામ પુરાવાઓની નિખાલસ કદર કરવી જોઈએ:

"૮. કોઈપણ ફોજદારી ટ્રાયલમાં વૈજ્ઞાનિક ચોકસાઈ સાથે તમામ તત્વો સાબિત કરવા લગભગ અશક્ય છે. ફોજદારી

અદાલત માત્ર વ્યાજબી શંકાની મર્યાદાથી પર જ દોષની ખાતરી કરી શકે છે. અલબત્ત, 'વ્યાજબી શંકા' અભિવ્યક્તિ વ્યાખ્યાયિત કરવા માટે અસમર્થ છે. આધુનિક વિચારધારા એવા મતના પક્ષમાં છે કે વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિતી એ જ સાબિતી છે જે ન્યાયાધીશને નૈતિક નિશ્ચિતતા પૂરી પાડે છે.

૯. યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સમાં ફોજદારી કાયદાના વિખ્યાત લેખક ફ્રાન્સિસ વ્હાર્ટને તેમના પુસ્તક વ્હાર્ટન્સ ક્રિમિનલ એવિડન્સમાં ન્યાયિક ઉચ્ચારોમાંથી ટાંક્યું છે કે: ' "વ્યાજબી શંકા" શબ્દસમૂહને વ્યાખ્યાયિત કરવો મુશ્કેલ છે. જો કે, તમામ ફોજદારી કેસોમાં આ શબ્દની સાવચેતીપૂર્વક સમજૂતી આપવી જોઈએ. ઘણીવાર ટાંકવામાં આવતી અથવા અનુસરવામાં આવતી વ્યાખ્યા તે છે જે મુખ્ય ન્યાયાધીશ શો દ્વારા વેબસ્ટર કેસ [૫૬૫ ૨૯૫: ૫૯ માસ ૨૯૫ (૧૮૫૦)] માં આપવામાં આવી હતી. તેઓ કહે છે: "તે માત્ર સંભવિત શંકા નથી, કારણ કે માનવીય બાબતો સાથે સંબંધિત અને નૈતિક પુરાવા પર આધારિત બધું જ કેટલીક સંભવિત અથવા કાલ્પનિક શંકા માટે ખુલ્લું છે. તે કેસની તે સ્થિતિ છે કે જે તમામ પુરાવાઓની સંપૂર્ણ સરખામણી અને વિચારણા પછી, જ્યુરીના મનમાં તે વિચારણામાં છોડી દે છે કે

તેઓ કહી શકતા નથી કે તેઓ આક્ષેપના સત્યની નૈતિક નિશ્ચિતતા પ્રત્યે કાયમી ખાતરી અનુભવે છે." "

૧૦. એચ. સી. અન્ડરહિલ દ્વારા લખાયેલ 'ધ લો ઓફ ક્રિમિનલ એવિડન્સ' ગ્રંથમાં એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે: 'શંકા વ્યાજબી હોવા માટે તે એવી હોવી જોઈએ કે જે પ્રમાણિક, સમજદાર અને નિષ્પક્ષ માણસ, સત્યને શોધી કાઢવાની અંતરાત્માની ઈચ્છા સાથે સુસંગત રીતે મનોરંજન કરી શકે. દોષની પ્રમાણિકપણે મનોરંજન કરેલી શંકા એ વ્યાજબી શંકા છે. આરોપીની નિર્દોષતાની સંભવિતતાનું અસ્પષ્ટ અનુમાન અથવા અનુમાન એ વ્યાજબી શંકા નથી. વ્યાજબી શંકા તે છે જે નિષ્પક્ષ અને વાજબી રીતે તમામ પુરાવાઓની વિચારણામાંથી ઉદ્ભવે છે. તમામ પુરાવાઓની નિખાલસ કદર થવી જોઈએ અને જો આ નિખાલસ કદર પછી જ્યુરીના મનમાં આરોપીના દોષની ખાતરી રહે, તો વ્યાજબી શંકા માટે કોઈ અવકાશ નથી.' "

૨૩. સામાજિક વાસ્તવિકતાને ધ્યાનમાં રાખીને વ્યાજબી શંકાના ખ્યાલને ભારતીય સંદર્ભમાં પણ સમજવો જોઈએ અને કાયદાનો ઉદ્ભૂત દષ્ટિકોણ પેદા કરવાનું ટાળવા માટે આ સિદ્ધાંતને વાજબી મર્યાદાથી બહાર ખેંચી શકાય નહીં જેવું (૧૯૭૩) ૨ એસસીસી ૭૯૩ માં શિવાજી

સાહેબરાવ બોબડે વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્યના કેસમાં અવલોકન કરવામાં
આવ્યું હતું:

"ક. આ તબક્કે પણ અમે અમને ફોજદારી કેસોમાં જરૂરી સામાજિક પરિપ્રેક્ષ્યની યાદ અપાવી શકીએ છીએ જે અપૂરતી ફોરેન્સિક કદરથી પીડાય છે. સામાજિક બચાવના ભોગે શંકાના લાભના નિયમ પ્રત્યેની અતિશયોક્તિભર્યા ભકિતના જોખમો અને ભોગ બનનાર અને સમુદાયને ન્યાયને ધ્યાનમાં લીધા વિના તમામ નિર્દોષ છૂટકારા હંમેશા સારા હોય છે તેવી સુખદ લાગણી, ગુનામાં વધારો અને છટકબારીઓના સમકાલીન સંદર્ભમાં વિશેષ ભારની માંગ કરે છે. ન્યાયિક સાધનની જાહેર જવાબદારી છે. વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિતીના સિદ્ધાંતો અથવા સુવર્ણ દોરો જે આપણા કાયદાના જાળામાં ચાલે છે તેને દરેક અટકળ, ખચકાટ અને શંકાની ડિગ્રીને સ્વીકારવા માટે રોગિષ્ઠ રીતે ખેંચવો જોઈએ નહીં. હજાર ગુનેગારો ભલે છૂટી જાય પણ એક નિર્દોષ શહીદ પીડાવવો જોઈએ નહીં તે વલણમાં પ્રતિબિંબિત થતી અતિશય ઉત્કંઠા એ ખોટી મૂંઝવણ છે. માત્ર વ્યાજબી શંકાઓ જ આરોપીની છે. નહિતર ન્યાયની કોઈપણ વ્યવહાર પ્રણાલી તૂટી જશે અને સમુદાય સાથે વિશ્વસનીયતા ગુમાવશે. હળવાશથી દોષિત વ્યક્તિને નિર્દોષ છોડવાની અનિષ્ટ, જેમ કે એક વિદ્વાન લેખક

[ગ્લેનવિલે વિલિયમ્સ 'પ્રૂફ ઓફ ગિલ્ટ' માં] એ સમજદારીપૂર્વક અવલોકન કર્યું છે, તે માત્ર એક ગુનેગારને સજા ન મળવા જેવી સાદી હકીકત કરતાં ઘણી આગળ જાય છે. જો અયોગ્ય નિર્દોષ છૂટકારા સામાન્ય બની જાય, તો તેઓ કાયદા પ્રત્યે ઉદ્ધત તિરસ્કાર તરફ દોરી જાય છે, અને આ બદલામાં આરોપીઓ સામે કડક કાયદાકીય ધારણાઓ અને જેઓ દોષિત જણાય છે તેમને વધુ ગંભીર સજાની જાહેર માંગ તરફ દોરી જાય છે. આમ, ગુનેગારોના વારંવાર નિર્દોષ છૂટકારા એક ભયંકર દંડના કાયદા તરફ દોરી શકે છે, જે આખરે નિર્દોષોના ન્યાયિક રક્ષણને નષ્ટ કરે છે. આ તમામ કારણોસર એ કહેવું સાચું છે કે વાઈકાઉન્ટ સિમોન સાથે, 'ન્યાયનો અન્યાય નિર્દોષને દોષિત ઠેરવવા જેટલો જ ગુનેગારને નિર્દોષ છોડવાથી પણ ઉદ્ભવી શકે છે....' ટૂંકમાં, ધારેલી નિર્દોષતા માટેના આપણા ન્યાયશાસ્ત્રીય ઉત્સાહને ફોજદારી ન્યાયને પ્રબળ અને વાસ્તવિક બનાવવાની વ્યવહારિક જરૂરિયાત દ્વારા મધ્યમ બનાવવો જોઈએ. ગુનેગારને મુક્ત કરવા માટે પૂરતી તકની સંભાવનાઓનો પીછો કરવા અને સીમાંત નિર્દોષોને સજા કરવા માટે પ્રબળ સંભાવનાના તર્કને કાપવા વચ્ચે સંતુલન જાળવવું જોઈએ. અમે પુરાવાઓનું વિશ્લેષણ કરવામાં અને નીચેની અદાલતો દ્વારા પહોંચેલા વિપરીત તારણોની

સચોટતાનું મૂલ્યાંકન કરવામાં આ સાવચેતીઓ અપનાવી છે. ચોક્કસપણે, છેલ્લા વિશ્લેષણમાં વ્યાજબી શંકાઓ અપીલકર્તાના લાભમાં કામ કરવી જોઈએ. ભારતમાં કાયદો ઘણા સમય પહેલાં આ લાઈન પર મૂકવામાં આવ્યો છે."

૨૪. વધુમાં, કોઈપણ ચોક્કસ કેસમાં "પુરાવા" નું પ્રમાણભૂત સ્તર શું હશે તે અંગે રામકાંત રાય (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં નીચે મુજબ ચર્ચા કરવામાં આવી હતી:

"૨૩. નિઃશંકપણે વ્યક્તિને એવા ગુના માટે દોષિત ન ઠેરવવાનો ગહન અધિકાર છે જે વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિતીના પુરાવા સ્તર દ્વારા સ્થાપિત નથી. જો કે આ સ્તર ઉચ્ચ સ્તર છે, તેમ છતાં કોઈ સંપૂર્ણ સ્તર નથી. સંભાવનાની કઈ ડિગ્રી 'સાબિતી' સમાન છે તે દરેક કેસ માટે એક ચોક્કસ ક્વાયત છે. સંભાવનાની માત્રા 'સાબિતી' સમાન છે તે ક્વાયતનો ઉલ્લેખ કરતા, પુરાવાની પરસ્પર નિર્ભરતા અને પુરાવાના એક ટુકડાની બીજા દ્વારા પુષ્ટિ વિશે વિદ્વાન લેખક કહે છે: [જુઓ ધ મેથેમેટિક્સ ઓફ પ્રૂફ II: ગ્લેનવિલે વિલિયમ્સ, ક્રિમિનલ લો રિવ્યુ, ૧૯૭૯, સ્પીટ એન્ડ મેક્સવેલ દ્વારા, પૃષ્ઠ ૩૪૦ (૩૪૨)]

'જો પુરાવાના અલગ ટુકડાઓ નિર્ભર હોય તો ગુણાકારનો સાદો નિયમ લાગુ પડતો નથી. બે ઘટનાઓ ત્યારે નિર્ભર હોય છે જ્યારે તેઓ એકસાથે બનવાની વૃત્તિ ધરાવે છે, અને આવી ઘટનાઓના

પુરાવા પણ નિર્ભર હોવાનું કહી શકાય. ફોજદારી કેસમાં, આરોપીએ નિર્દિષ્ટ મનની સ્થિતિ સાથે પ્રતિબંધિત કૃત્ય કર્યું છે તે સ્થાપિત કરવા માટે નિર્દેશિત પુરાવાના વિવિધ ટુકડાઓ સામાન્ય રીતે નિર્ભર હોય છે. જ્યુરીને કથિત કબૂલાત પર વિશ્વાસ કરવો કે કેમ તે અંગે શંકા હોઈ શકે છે, અને આરોપી ન્યાયથી ભાગી ગયો હતો તે હકીકત પરથી દોષનું અનુમાન લગાવવું કે કેમ તે અંગે શંકા હોઈ શકે છે. પરંતુ સામાન્ય રીતે નિર્દોષ લોકો કરતા ગુનેગાર લોકો જ કબૂલાત કરે છે, અને નિર્દોષ લોકો કરતા ગુનેગાર લોકો જ ભાગી જાય છે, તેથી બે શંકાઓનો એકસાથે ગુણાકાર થવો જોઈએ નહીં. પુરાવાનો એક ટુકડો બીજાની પુષ્ટિ કરી શકે છે.' "

૨૪.....

૨૫. સંભાવનાની વિભાવનાઓ અને તેની ડિગ્રીઓને દેખીતી રીતે ગાણિતિક રીતે ગણી શકાય તેવા એકમોના સંદર્ભમાં વ્યક્ત કરી શકાતી નથી કે આવા કેટલા એકમો વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિતી બનાવે છે. સંભાવનાની ડિગ્રીઓ અને પુરાવાની માત્રાના મૂલ્યાંકનમાં એક અસ્પષ્ટ વ્યક્તિલક્ષી તત્વ છે. ફોરેન્સિક સંભાવના, છેલ્લા વિશ્લેષણમાં, મજબૂત સામાન્ય સમજ પર અને આખરે ન્યાયાધીશના પ્રશિક્ષિત અંતઃપ્રેરણા પર આધારિત હોવી જોઈએ. જ્યારે ફોજદારી પ્રક્રિયા દ્વારા આરોપી વ્યક્તિઓને આપવામાં આવેલ રક્ષણ નષ્ટ થવું જોઈએ નહીં, તે જ

સમયે, નજીવી બાબતોનું અજાણતા કાયદેસરકરણ ફોજદારી ન્યાયના વહીવટની મજાક ઉડાવશે. (૧૯૮૮) ૪ એસસીસી ૩૦૨ માં ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય વિરુદ્ધ કૃષ્ણ ગોપાલના કેસમાં વેંકટચલૈયા, ન્યાયાધીશ (તત્કાલીન તેમના લોર્ડશિપ) દ્વારા આ સ્થિતિ સ્પષ્ટપણે જણાવવામાં આવી હતી. આમ, ફોજદારી ટ્રાયલ્સમાં કાયદાની જરૂરિયાત કેસને તમામ શંકાઓથી પર સાબિત કરવાની નથી પરંતુ વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિત કરવાની છે અને આવી શંકા કાલ્પનિક, ફેન્સીફુલ, નજીવી અથવા માત્ર સંભવિત શંકા હોઈ શકે નહીં પરંતુ કારણ અને સામાન્ય સમજ પર આધારિત ન્યાયી શંકા હોવી જોઈએ. તેથી, વર્તમાન કેસમાં, જો અપીલકર્તાઓ સામેના આક્ષેપો વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિત થયેલા ગણાય, તો ચોક્કસપણે દોષસિદ્ધિ ગેરકાયદેસર કહી શકાય નહીં.

૨૫. આ તબક્કે, મિલર વિરુદ્ધ મિલર ઓફ પેન્શન્સ (૧૯૪૭) ૨ ઓલ ઈઆર ૩૭૨, ૩૭૩ એચ ના કેસમાં લોર્ડ ડેનિંગ, જે. દ્વારા કરવામાં આવેલ અવલોકનનો ઉલ્લેખ કરવો પણ સુસંગત હોઈ શકે છે:

"તે સ્તર સુસ્થાપિત છે. તે નિશ્ચિતતા સુધી પહોંચવું જરૂરી નથી, પરંતુ તેમાં સંભાવનાનું ઉચ્ચ સ્તર હોવું જોઈએ. વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિતીનો અર્થ શંકાના પડછાયાથી પર સાબિતી એવો થતો નથી. જો કાયદો ન્યાયની અદાલતને વિચલિત કરવા માટે કાલ્પનિક શક્યતાઓને સ્વીકારે તો તે સમુદાયનું રક્ષણ કરવામાં નિષ્ફળ જશે...."

૨૬. આમ, ફોજદારી ટ્રાયલમાં કાયદાની જરૂરિયાત તમામ શંકાઓથી પર કેસ સાબિત કરવાની નથી પરંતુ શંકાથી પર સાબિત કરવાની છે અને આવી શંકા કાલ્પનિક, અદ્ભુત , તુચ્છ અથવા માત્ર એક શક્ય શંકા હોઈ શકે નહીં પરંતુ કારણ અને વ્યાવહારિક બુદ્ધિ પર આધારિત વાજબી શંકા હોવી જોઈએ. આથી, હાલના કેસમાં, જો અપીલકર્તાઓ સામેના આક્ષેપો શંકાથી પર સાબિત થયેલા માનવામાં આવે, તો ચોક્કસપણે દોષસિદ્ધિ ગેરકાયદેસર કહી શકાય નહીં.

૯. પી.સી. એક્ટ હેઠળના કેસોના સંદર્ભમાં, ૨૦૨૫ આઈએનએસસી ૬૧૮ માં રિપોર્ટ થયેલ અમન ભાટિયા વિરુદ્ધ રાજ્ય (જીએનસીટી દિલ્હી) ના કેસમાં પેરાગ્રાફ નં. ૫૧ થી ૬૬ માં સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

૫૧. એ સુસ્થાપિત છે કે માત્ર લાંચની ચલણી નોટોની રિકવરી, તે પોતે જ પી.સી. એક્ટ હેઠળ આરોપી સામેના આરોપો સ્થાપિત કરવા માટે પૂરતી નથી. અનુક્રમે અધિનિયમની કલમ ૭ અને ૧૩(૧)(ડી) હેઠળ દોષસિદ્ધિ ટકાવી રાખવા માટે, તે વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિત થવું જોઈએ કે જાહેર સેવકે સ્પેરછાએ નાણાં સ્વીકાર્યા હતા, તે જાણતા હોવા છતાં કે તે લાંચ છે. અદાલતોએ સતત પુનરોચ્ચાર કર્યો છે કે લાંચની માંગણી એ પી.સી. એક્ટની કલમ ૭ હેઠળ ગુનો સ્થાપિત કરવા માટે અનિવાર્ય શરત છે.

૫૨. આ અદાલતની પાંચ જજોની બેન્ચે (૨૦૨૩) ૪ એસસીસી ૭૩૧ માં રિપોર્ટ થયેલ નીરજ દત્તા વિરુદ્ધ રાજ્ય (દિલ્લી સરકાર) ના કેસમાં સ્પષ્ટપણે ઠરાવ્યું હતું કે લાંચ આપનાર દ્વારા ઓફર અને જાહેર સેવક દ્વારા માંગણી પી.સી. એક્ટની કલમ ૭ અને ૧૩(૧)(ડી)(i) અને (ii) હેઠળ દોષસિદ્ધિ માટે વિવાદક હકીકત તરીકે ફરિયાદપક્ષ દ્વારા સાબિત કરવી જોઈએ. લાંચ આપનાર દ્વારા ઓફર અને જાહેર સેવક દ્વારા માંગણીની સાબિતી વિના ગેરકાયદેસર પારિતોષિકની માત્ર સ્વીકૃતિ એ પી.સી. એક્ટની કલમ ૭ અને ૧૩(૧)(ડી)(i) અને (ii) હેઠળ ગુનો બનાવશે નહીં. સંબંધિત અવલોકનો અહીં પુનઃઉત્પાદિત કરવામાં આવે છે: "

"૮૮.૪. (ડી) વિવાદક હકીકત, એટલે કે, જાહેર સેવક દ્વારા ગેરકાયદેસર પારિતોષિકની માંગણી અને સ્વીકૃતિ સાબિત કરવા માટે, નીચેના પાસાઓને ધ્યાનમાં રાખવા જોઈએ:

(૧) જો જાહેર સેવક દ્વારા કોઈ માંગણી કર્યા વિના લાંચ આપનાર દ્વારા ચૂકવવાની ઓફર કરવામાં આવે અને બાદમાં ફક્ત ઓફર સ્વીકારે અને ગેરકાયદેસર પારિતોષિક મેળવે, તો તે અધિનિયમની કલમ ૭ મુજબ સ્વીકૃતિ નો કેસ છે. આવા કિસ્સામાં, જાહેર સેવક દ્વારા અગાઉથી માંગણી હોવી જરૂરી નથી.

(૨) બીજી બાજુ, જો જાહેર સેવક માંગણી કરે અને લાંચ આપનાર માંગણી સ્વીકારે અને માંગેલ પારિતોષિક રજૂ કરે જે બદલામાં જાહેર સેવક દ્વારા પ્રાપ્ત થાય, તો તે મેળવવાનો કેસ છે. મેળવવાના કિસ્સામાં, ગેરકાયદેસર પારિતોષિક માટેની અગાઉની માંગણી જાહેર સેવક પાસેથી ઉદ્ભવે છે. આ અધિનિયમની કલમ ૧૩(૧)(ડી)(૧) અને (૨) હેઠળનો ગુનો છે.

(૩) ઉપરોક્ત (૧) અને (૨) બંને કિસ્સાઓમાં, લાંચ આપનાર દ્વારા ઓફર અને જાહેર સેવક દ્વારા માંગણી અનુક્રમે ફરિયાદપક્ષ દ્વારા વિવાદક હકીકત તરીકે સાબિત કરવી આવશ્યક છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, બીજું કંઈપણ કર્યા વિના ગેરકાયદેસર પારિતોષિકની માત્ર સ્વીકૃતિ અથવા પ્રાપ્તિ તેને અધિનિયમની અનુક્રમે કલમ ૭ અથવા કલમ ૧૩(૧)(ડી)(૧) અને (૨) હેઠળ ગુનો બનાવશે નહીં. તેથી, અધિનિયમની કલમ ૭ હેઠળ, ગુનાની સજા માટે, લાંચ આપનાર પાસેથી ઓફર ઉદ્ભવવી જોઈએ જે જાહેર સેવક દ્વારા સ્વીકારવામાં આવે જે તેને ગુનો બનાવશે. તેવી જ રીતે, જાહેર સેવક દ્વારા અગાઉની માંગણી જ્યારે લાંચ આપનાર દ્વારા સ્વીકારવામાં આવે અને બદલામાં પેમેન્ટ કરવામાં આવે જે જાહેર સેવક દ્વારા પ્રાપ્ત થાય, તે અધિનિયમની કલમ ૧૩(૧)(ડી)(૧) અને (૨) હેઠળ મેળવવાનો ગુનો હશે."

૫૩. પી. સત્યનારાયણ મૂર્તિ વિરુદ્ધ એ.પી. રાજ્ય, (૨૦૧૫) ૧૦
એસસીસી ૧૫૨ માં આ અદાલત દ્વારા વધુમાં નીચે મુજબ સમજાવવામાં
આવ્યું હતું:

"૨૩. આમ, કલમ ૭ અને ૧૩(૧)(ડી)(i) અને (ii) હેઠળના
ગુના માટે ગેરકાયદેસર પારિતોષિકની માંગણીની સાબિતી એ
ગુનાનો મુખ્ય આધાર છે અને તેની ગેરહાજરીમાં, નિઃશંકપણે તે
માટેનો આરોપ નિષ્ફળ જશે. માંગણીની સાબિતી વિના, માત્ર
ગેરકાયદેસર પારિતોષિક તરીકે કથિત રીતે કોઈ રકમની સ્વીકૃતિ
અથવા તેની રિકવરી, આપમેળે , અધિનિયમની આ બે કલમો
હેઠળ આરોપ સાબિત કરવા માટે પૂરતી રહેશે નહીં. પરિણામ
સ્વરૂપ, ગેરકાયદેસર પારિતોષિકની માંગણી સાબિત કરવામાં
પ્રોસિક્યુશનની નિષ્ફળતા ઘાતક સાબિત થશે અને અધિનિયમની
કલમ ૭ અથવા ૧૩ હેઠળના ગુનાના આરોપી વ્યક્તિ પાસેથી
માત્ર રકમની રિકવરી થવાથી તેની દોષસિદ્ધિ થઈ શકે નહીં."

૫૪. કાયદાના ઉપરોક્ત વિવેચન પરથી એવું નિશ્ચિતપણે તારણ કાઢી
શકાય છે કે માંગણીની સાબિતીની ગેરહાજરીમાં, જાહેર સેવક પાસેથી
લાંચની ચલણી નોટોનો માત્ર કબજો અને રિકવરી એ અનુક્રમે પી.સી.
એક્ટની કલમ ૭ અને ૧૩(૧)(ડી) હેઠળ ગુનો સ્થાપિત કરવા માટે

પૂરતી નથી. પરિણામે, ગેરકાયદેસર પારિતોષિકની માંગણીના પુરાવા વિના, એવું કહી શકાય નહીં કે જાહેર સેવકે પી.સી. એક્ટની કલમ ૧૩(૧)(ડી) ના સંદર્ભમાં કોઈ મૂલ્યવાન વસ્તુ અથવા આર્થિક લાભ મેળવવા માટે ભ્રષ્ટ્ર અથવા ગેરકાયદેસર સાધનોનો ઉપયોગ કર્યો હતો અથવા તેના હોદ્દાનો દુરુપયોગ કર્યો હતો.

૫૫. વર્તમાન કેસ "લાંચ આપનાર દ્વારા ચૂકવવાની ઓફર" નો નથી કે જ્યાં જાહેર સેવક તરફથી કોઈ માંગણીની ગેરહાજરીમાં, ગેરકાયદેસર પારિતોષિકની માત્ર સ્વીકૃતિ એ પી.સી. એક્ટની કલમ ૭ હેઠળ ગુનો બને. "ઓફર" શબ્દ સૂચવે છે કે આપવાના ઇરાદાનું વહન છે, જે પ્રાપ્તકર્તાને જણાવવું જોઈએ અને તેના દ્વારા સમજવું જોઈએ, જે મનમેળ તરફ દોરી જાય છે. પરિણામે, ઓફર સ્વીકારવામાં આવે છે. આવી સ્વીકૃતિ કલમ ૭ હેઠળ ગુનો બને તે માટે, એવા સ્પષ્ટ અને પ્રબળ પુરાવા હોવા જોઈએ કે જાહેર સેવક ઓફરથી વાકેફ હતા અને તેમણે તે સ્વેચ્છાએ સ્વીકારી હતી, તે જાણતા હતા કે તે ગેરકાયદેસર પારિતોષિક છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, ભલે કોઈ સ્પષ્ટ માંગણી ન હોય, છતાં લાંચ આપનાર અને લાંચ લેનાર વચ્ચે લાંચની ઓફરની હકીકત અંગે સમાન મત હોવાનું દર્શાવવું આવશ્યક છે.

૫૬. ઉપરોક્ત સિદ્ધાંતોને રેકૉર્ડ પરના પુરાવાઓ પર લાગુ કરતા, અમારો એવો સુવિચારિત મત છે કે, ફરિયાદીની જુબાની અને પંચ

સાક્ષીની જુબાનીમાં રહેલી ભૌતિક વિસંગતતાઓને ધ્યાનમાં લેતા, અહીં અપીલકર્તા દ્વારા માંગણીનો આક્ષેપ સ્પષ્ટપણે ઉભરી આવતો નથી, વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિત થવાની વાત તો દૂર રહી.

૫૭. નિઃશંકપણે, જ્યારે સંપૂર્ણ વિશ્વસનીય સાક્ષી સાથે કામ લેતી હોય ત્યારે અદાલતને નિષ્કર્ષ પર પહોંચવામાં કોઈ મુશ્કેલી પડતી નથી, તે માત્ર આવી જુબાનીના આધારે દોષિત ઠેરવી શકે છે અથવા નિર્દોષ છોડી શકે છે, જો કે તે હિત ધરાવતા હોવાની, અસમર્થતાની અથવા તાબેદારીની કોઈ શંકાથી મુક્ત હોય. તેવી જ રીતે, સંપૂર્ણ અવિશ્વાસપાત્ર સાક્ષીના કિસ્સામાં, અદાલતને જુબાની નકારવામાં ફરીથી કોઈ અસ્પષ્ટતાનો સામનો કરવો પડતો નથી. વાસ્તવિક પડકાર ત્યારે ઉભો થાય છે જ્યારે સાક્ષી ન તો સંપૂર્ણ વિશ્વસનીય હોય અને ન તો સંપૂર્ણ અવિશ્વાસપાત્ર. આવી પરિસ્થિતિઓમાં, અદાલતે સાવચેતીપૂર્વક આગળ વધવું જોઈએ અને ભૌતિક વિગતોમાં પુષ્ટિ શોધવી જોઈએ, પછી ભલે તે પ્રત્યક્ષ કે સંજોગોવશાત પુરાવા દ્વારા હોય. એકમાત્ર સાક્ષીની જુબાની પર કાર્ય કરવાની અદાલતની ફરજ ત્યારે ઉભી થાય છે જ્યારે તે જુબાનીના સાવચેતીપૂર્વક વાંચન પછી સંતુષ્ટ થાય છે કે તે તમામ ક્ષતિઓ અને શંકાઓથી મુક્ત છે. [જુઓ: વેદિવેલુ થેવર વિરુદ્ધ મદ્રાસ રાજ્ય, ૧૯૫૭ એસસીસી ઓનલાઈન એસસી ૧૩; મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય વિરુદ્ધ બલવીર સિંહ, ૨૦૨૫ એસસીસી ઓનલાઈન એસસી ૩૯૦]

૫૮. જો કે, એવું કહી શકાય નહીં કે ફરિયાદીએ પ્રોસિક્યુશનના કેસને બિલકુલ ટેકો આપ્યો નથી, તેમ છતાં તેમની જુબાની અને પંચ સાક્ષીની જુબાની વચ્ચેની ભૌતિક વિસંગતતાઓની સાથે મહત્વપૂર્ણ હકીકતો જાહેર કરવામાં તેમના તરફથી ક્ષતિઓ હતી. ફરિયાદી અને દરોડા પાડનાર અધિકારી ની જુબાની દર્શાવે છે કે પંચ સાક્ષીને ફરિયાદીની સાથે રહેવાની સૂચના આપવામાં આવી હતી જેથી અપીલકર્તા ગેરકાયદેસર પારિતોષિકની માંગણી કરે કે તરત જ દરોડા પાડનાર ટીમ તેને પકડી શકે. પંચ સાક્ષીએ સ્વીકાર્યું હતું કે વ્યવહારના સમયે તે ફરિયાદી અને અપીલકર્તાની ખૂબ નજીક હતો. પંચ સાક્ષીએ વધુમાં જુબાની આપી હતી કે અપીલકર્તાના કાઉન્ટર પર અન્ય કોઈ વ્યક્તિ નહોતી અને તેથી ફરિયાદી અને અપીલકર્તા વચ્ચેની વાતચીત પંચ સાક્ષી દ્વારા યોગ્ય રીતે સાંભળવામાં ન આવી હોય તેવી શક્યતા પણ નહિવત છે.

૫૯. પંચ સાક્ષીની જરૂરિયાત અને ઈચ્છનીયતા ખાસ કરીને વ્યવહારોથી વાકેફ રહેવા અને દરોડો પાડવામાં મદદરૂપ થવા માટે છે. અપીલકર્તા દ્વારા ૧૨/- રૂપિયાની માંગણી કરવા અંગે પૂછવામાં આવતા, પંચ સાક્ષીને એ યાદ નહોતું કે તેણે દરોડા પાડનાર અધિકારીને ૧૦/- રૂપિયાને બદલે ૧૨/- રૂપિયાની કોઈ માંગણી વિશે જાણ કરી હતી કે કેમ. વધુમાં, દરોડા પાડનાર અધિકારીએ જુબાની આપી હતી કે તેમણે ૨/- રૂપિયાની માંગણી અને સ્વીકૃતિ અંગેની વાતચીત સાંભળી નથી.

ફરિયાદપક્ષે અપીલકર્તા દ્વારા માંગણીના આક્ષેપ પર અન્ય કોઈ સાક્ષીની તપાસ કરી નથી.

૬૦. વધુમાં, પંચ સાક્ષીએ, જ્યારે માંગણી અંગેના ચોક્કસ પ્રશ્નનો સામનો કર્યો ત્યારે જુલાની આપી હતી કે તેને યાદ નથી કે અપીલકર્તાએ ૧૦/- રૂપિયાની કિંમતના સ્ટેમ્પ પેપર માટે ૧૨/- રૂપિયા માંગ્યા હતા કે કેમ. તેમણે કોઈ સૂચિત માંગણી ની હાજરી પણ દર્શાવી ન હતી.

૬૧. અમે અપીલકર્તાની ધરપકડ અને જમી તથા ઘટનાસ્થળે તપાસ કરનાર અધિકારી ને બોલાવવા વચ્ચેના અંદાજે ત્રણ કલાકના અસ્પષ્ટ વિલંબ અંગે પણ શંકા વ્યક્ત કરવા મજબૂર છીએ. ફરિયાદી અને દરોડા પાડનાર અધિકારીના જણાવ્યા મુજબ, તેઓ બપોરે ૩.૪૫ વાગ્યાના સુમારે સબ-રજિસ્ટ્રારની કચેરીએ પહોંચ્યા હતા, અને દરોડા પાડનાર અધિકારીને અંદાજે ૪.૦૦ વાગ્યે પંચ સાક્ષી પાસેથી પૂર્વ નિર્ધારિત સંકેત મળ્યો હતો. ચલણી નોટોના જમી મેમોમાં જમીનો સમય ૪.૧૫ વાગ્યાનો દર્શાવે છે. જો કે, તપાસ કરનાર અધિકારીએ જણાવ્યું હતું કે તેમને દરોડા પાડનાર અધિકારી દ્વારા માત્ર ૭.૧૫ વાગ્યે જ ઘટનાસ્થળે બોલાવવામાં આવ્યા હતા. વધુમાં, સ્ટેમ્પ પેપર અને વેચાણ રજિસ્ટરના જમી મેમોમાં જમીના સમયનો ઉલ્લેખ નથી.

૬૨. વધુમાં, અમે એ હકીકત પ્રત્યે સભાન છીએ કે માત્ર બે જ ચલણી નોટો મળી આવી હતી, જે બંને પર ફિનોલ્ફથેલિન પાવડર લગાડવામાં

આવ્યો હતો. નોંધનીય છે કે, દલીલ ખાતર પ્રોસિક્યુશનના કેસને સ્વીકારતા પણ, અપીલકર્તા લાંચની કોઈ માંગણી સિવાય પણ સ્ટેમ્પ પેપર માટે ૧૦/- રૂપિયા મેળવવા માટે કાયદેસર રીતે હકદાર હતા. જે રકમ મળી તે ૧૦/- રૂપિયાની નોટ પોતે જ રંગાયેલી હોવાથી, એ નક્કી કરવું મુશ્કેલ બને છે કે દ્રાવણના રંગમાં ફેરફાર ૧૦/- રૂપિયાની નોટના હેન્ડલિંગથી થયો હતો કે ૨/- રૂપિયાની નોટના હેન્ડલિંગથી. તેથી, દ્રાવણનું ગુલાબી થવું એ પોતે જ ગેરકાયદેસર પારિતોષિકની સ્વીકૃતિ સ્થાપિત કરી શકતું નથી.

૫. પી.સી. એક્ટની કલમ ૨૦ હેઠળની ધારણા

૬૩. જ્યાં સુધી પી.સી. એક્ટની કલમ ૨૦ હેઠળની ધારણાનો સંબંધ છે, આવી ધારણા માત્ર અનુક્રમે કલમ ૭ અને ૧૧ હેઠળના ગુના માટે જ કરવામાં આવે છે અને પી.સી. એક્ટની કલમ ૧૩(૧)(ડી) હેઠળના ગુના માટે નહીં. ધારણા એ ગેરકાયદેસર પારિતોષિકની સ્વીકૃતિની સાબિતી પર નિર્ભર છે કે પારિતોષિકની માંગણી કરવામાં આવી હતી અને પી.સી. એક્ટની કલમ ૭ હેઠળ નિર્ધારિત હેતુ અથવા ઇનામ તરીકે સ્વીકારવામાં આવ્યું હતું. સ્વીકૃતિની આવી સાબિતી ત્યારે જ મળી શકે જ્યારે માંગણી સાબિત થાય.

૬૪. તે કિસ્સામાં, નિષ્કર્ષ પર આવવાના હેતુ માટે માત્ર પ્રોસિક્યુશનના પુરાવાઓ ધ્યાનમાં લઈ શકાય નહીં. ફરિયાદપક્ષ દ્વારા રજૂ કરાયેલા

પુરાવા અને બચાવ પક્ષના સાક્ષીઓ દ્વારા કરવામાં આવેલા સૂચનો, જો કોઈ હોય તો, તે પણ ધ્યાનમાં લેવા જરૂરી છે. ત્યારબાદ એ જોવાનું રહે છે કે કોર્ટ સમક્ષ રજૂ કરાયેલા સમગ્ર પુરાવાની કુલ અસર એવી પ્રકૃતિની છે કે જેના દ્વારા માત્ર એક જ નિષ્કર્ષ શક્ય હતો કે જાહેર સેવકે રકમ સ્વીકારી હતી. જો જવાબ હકારાત્મક હોય, તો જ એવું માની શકાય કે ફરિયાદપક્ષે વ્યાજબી શંકાથી પર કેસ સ્થાપિત કર્યો છે.

૬૫. નિઃશંકપણે, એકવાર એ સ્થાપિત થઈ જાય કે જાહેર સેવકે પારિતોષિક સ્વીકાર્યું છે ત્યારે કલમ ૨૦ હેઠળની ધારણા ઉદભવે છે. જો કે, આવી સ્વીકૃતિ થઈ છે કે કેમ તે નક્કી કરવામાં, ટ્રાયલ વખતે રજૂ કરાયેલા પુરાવાઓની સંપૂર્ણતાની કદર થવી જોઈએ. ફરિયાદપક્ષ દ્વારા રજૂ કરાયેલા પુરાવા, બચાવ પક્ષના સાક્ષીઓ દ્વારા કરવામાં આવેલા સૂચનો, જો કોઈ હોય તો, સમગ્ર રેકૉર્ડ ધ્યાનમાં લેવો જરૂરી છે. જો તમામ પુરાવાઓની સંચિત અસર એવી હોય કે માત્ર એક જ સંભવિત નિષ્કર્ષ એ હોય કે જાહેર સેવકે પારિતોષિક સ્વીકાર્યું છે, તો જ એમ કહી શકાય કે ફરિયાદપક્ષે તેનો કેસ વ્યાજબી શંકાથી પર સ્થાપિત કર્યો છે.

૬૬. સમગ્ર પુરાવાઓની તપાસ કરતા, અમારો એવો અભિપ્રાય છે કે ફરિયાદપક્ષ એ.સી.બી. દ્વારા ગોઠવવામાં આવેલા છટકા માં લાંચની માંગણી અને તેની સ્વીકૃતિ વ્યાજબી શંકાથી પર સ્થાપિત કરવામાં નિષ્ફળ રહ્યું છે. સંજોગોમાં, કલમ ૨૦ હેઠળની ધારણાનો કોઈ પ્રશ્ન જ

નથી. પરિણામે, અમે એવા નિષ્કર્ષ પર આવવા મજબૂર છીએ કે અધિનિયમની કલમ ૧૩(૨) સાથે વાંચતા ૧૩(૧)(ડી)(૧) અને (૨) હેઠળ અપીલકર્તાની દોષસિદ્ધિને જાળવી રાખવી તે સંપૂર્ણપણે ગેરકાયદેસર ગણાશે.

૧૦. દોષસિદ્ધિની અપીલોમાં કાયદાના પ્રસ્થાપિત સિદ્ધાંતો મુજબ અને માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ગોવર્ધન (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં અવલોકન કર્યા મુજબ, જ્યારે અપીલ કોર્ટને જણાય છે કે હકીકત અંગેના તારણો સંપૂર્ણપણે ભૂલભરેલા અભિગમ પર આધારિત હતા અને દલીલનો પાયો જ યોગ્ય પરિપ્રેક્ષ્યમાં નહોતો અને સાક્ષીના પુરાવાની આંતરિક યોગ્યતા કે જેને ધ્યાનમાં લેવામાં આવી ન હતી અને ટ્રાયલનો નિકાલ વિપરીત રીતે થયો હતો જે દેખીતી ભૂલો અને ગંભીર ખામીઓને મંજૂરી આપે છે, ત્યારે અપીલ કોર્ટ હસ્તક્ષેપ કરી શકે છે અને દોષસિદ્ધિની અપીલમાં સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકે છે અને રેકૉર્ડ પરના પુરાવાનું બારીકાઈથી વિશ્લેષણ કર્યા પછી ગુણદોષ પર તારણ કાઢવું અનિવાર્ય છે. જ્યાં સુધી પી.સી. એક્ટ હેઠળ દોષસિદ્ધિનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી સર્વોચ્ચ અદાલતે નક્કી કર્યું છે કે ફરિયાદપક્ષે વ્યાજબી શંકાથી પર કેસ સાબિત કરવાનો હોય છે અને પી.સી. એક્ટ હેઠળના ગુના માટે માંગણીની સાબિતી એ અનિવાર્ય શરત છે. જો માંગણી વ્યાજબી શંકાથી પર પ્રબળ અને ખાતરીપૂર્વકના પુરાવા સાથે સાબિત થાય તો જ પ્રોસિક્યુશનને પી.સી. એક્ટની કલમ ૨૦ હેઠળની ધારણાનો લાભ મળશે અને દોષસિદ્ધિ ટકાવી રાખવામાં આવશે.

૧૧. કાયદાના ઉપરોક્ત પ્રસ્થાપિત સિદ્ધાંતોના પ્રકાશમાં રેકૉર્ડ પરના પુરાવાઓનું બારીકાઈથી વિશ્લેષણ કરવામાં આવ્યું છે અને ફરિયાદપક્ષે ફરિયાદપક્ષ સાક્ષી ૧ – વજુભાઈ ગોકલભાઈ હરખાણીને આંક ૮ પર તપાસ્યા છે. સાક્ષી ફરિયાદી છે જેમણે તેમની ફરિયાદમાં જણાવ્યા મુજબ હકીકતો વર્ણવી છે જે આંક ૮ પર રજૂ કરવામાં આવી છે. ટ્રેપના સંબંધમાં, ફરિયાદીએ જણાવ્યું છે કે તે અને શેડો સાક્ષી આરોપીના ઘરે ગયા હતા અને દરવાજો ખુલ્લો હતો. આરોપી આગળના રૂમમાં બેઠા હતા અને ત્યાં એક દર્દી સહિત અન્ય બે વ્યક્તિઓ હતા અને તેમણે આરોપીને કહ્યું કે તેઓ તેમણે માંગ્યા મુજબ પૈસા લાવ્યા છે. આરોપીએ તેમને કહ્યું કે જો તેઓ પૈસા લાવ્યા હોય તો તેમને આપી દે. આરોપી પ્લાસ્ટિકની ખુરશી પર બેઠા હતા અને તેમણે તેમના જમણા હાથથી તેમના ખિસ્સામાંથી લાંચની ચલણી નોટો કાઢી અને આરોપીને આપી જેમણે તે તેમના જમણા હાથથી સ્વીકારી અને સ્ટૂલ પર પડેલી ટ્રેમાં મૂકી અને તરત જ ફરિયાદી બહાર આવ્યા અને પૂર્વ નિર્ધારિત સંકેત આપ્યો અને દરોડા પાડનાર ટુકડીના સભ્યો આવ્યા. ફરિયાદીએ જણાવ્યું છે કે અલ્ટ્રાવાયોલેટ લેમ્પના ટેસ્ટમાં આરોપીના બંને હાથ પર એન્ટ્રેસીન પાવડરના નિશાન જોવા મળ્યા હતા. આરોપીના વિદ્વાન વકીલશ્રી દ્વારા ઉલટ તપાસમાં ફરિયાદીએ જણાવ્યું છે કે આરોપીએ તેમની પાસેથી પહેલી કે બીજી વખત કોઈ પૈસા લીધા ન હતા અને બંને પ્રસંગોએ તેમણે તેમના પત્નીને ચેકઅપ માટે ઘરે બોલાવ્યા હતા. બંને પ્રસંગોએ તેમણે બહારથી ખરીદવા માટે કેટલીક દવાઓ લખી આપી હતી અને

તેમને પ્રિસ્ક્રિપ્શન આપ્યું હતું જે આંક ૧૦ પર રજૂ કરવામાં આવ્યું છે. ઓપરેશન પહેલા, તેમની સંમતિ એક ફોર્મ પર લેવામાં આવી હતી જે વિલાસબેનના તમામ કેસ પેપર સાથે આંક ૧૦ પર રજૂ કરવામાં આવ્યું છે. ઓપરેશન આશરે દોઢ કલાક સુધી ચાલ્યું હતું અને તેઓ જાણતા નથી કે તેમના પત્નીને કયા ઈન્જેક્શન આપવામાં આવ્યા હતા. આ ઘટના ઓપરેશનના ચારથી પાંચ દિવસ પછી બની હતી અને જો તેમની પાસે પૈસા હોત તો તેઓ તેમના પત્નીને ખાનગી હોસ્પિટલમાં લઈ ગયા હોત. આરોપીએ ચારથી પાંચ દિવસ સુધી કોઈ રકમની માંગણી કરી ન હતી અને તેમણે સાંભળ્યું ન હતું કે તેમના પત્ની અને આરોપી વચ્ચે શું વાતચીત થઈ હતી. તેમના પત્નીએ તેમને કહ્યું હતું કે આરોપી રકમની માંગણી કરી રહ્યા છે અને તેમના પત્ની જાણતા ન હતા કે બાકીની રકમ કેટલી છે. તારીખ ૩૦/૦૫/૨૦૦૧ ના રોજ, તેઓ તેમના પત્નીને લઈને આરોપી પાસે ચેકઅપ માટે ગયા હતા અને તેમણે તેમને કેટલીક દવા લખી આપી હતી અને તેમને કહ્યું હતું કે દવા હોસ્પિટલમાં ઉપલબ્ધ નથી અને તે બહારથી ખરીદવી પડશે. તેમણે મેડિકલ સ્ટોર પરથી દવા ખરીદી હતી પરંતુ તેઓ જાણતા નથી કે તેમણે કેટલા પૈસા ખર્ચ્યા હતા અને સર્જરીના બે દિવસ પહેલા આરોપીએ તેમને કહ્યું હતું કે તેમના પત્નીએ ઓપરેશન કરાવવું પડશે. સર્જરી વખતે ટાંકા લેવામાં આવ્યા હતા અને તે કાઢવાના હતા અને જ્યાં સુધી ટાંકા ન કાઢવામાં આવે ત્યાં સુધી તેમના પત્ની હલનચલન કરી શકતા ન હતા અથવા કોઈ વજન ઉપાડી શકતા ન હતા. જે દિવસે તેમના પત્નીના ટાંકા કાઢવામાં આવ્યા હતા, તે

દિવસે તેઓ હોસ્પિટલમાં ન હતા જે સર્જરીના છ થી સાત દિવસ પછી હતું. જ્યારે તેમણે ફરિયાદ દાખલ કરી હતી, ત્યારે તેઓ જાણતા હતા કે બે-ત્રણ દિવસ પછી ટાંકા કાઢવાના હતા અને ઓપરેશન પહેલા આરોપીએ તેમની પાસે કોઈ રકમ માંગી ન હતી. તેમના પત્ની અરજીના આગલા દિવસે હોસ્પિટલમાં દાખલ થયા હતા અને કોઈપણ સરકારી અધિકારીને પકડાવવાનો હેતુ હતો, ભલે તેઓ ગેરકાયદેસર પારિતોષિકની માંગણી કરતા હોય કે ન હોય. તેમણે બે વ્યક્તિઓ – એક ગોવિંદભાઈ અને એક કિરીટભાઈ પાસેથી ૧૦૦૦/- રૂપિયાની રકમ ઉછીની લીધી હતી અને તેઓ જાણતા નથી કે તેમની જુબાની સમયે તેઓ ક્યાં હતા. તેમને રોષ હતો કારણ કે તેમને બહારથી દવાઓ ખરીદવાનું કહેવામાં આવ્યું હતું અને સરકારી હોસ્પિટલમાંથી મફત દવા આપવામાં આવી ન હતી. જ્યારે તેઓ આરોપીના ઘરે ગયા ત્યારે તેમણે ડોરબેલ વગાડી ન હતી પરંતુ સીધા રૂમમાં પ્રવેશ્યા હતા અને તે સમયે આરોપી અન્ય સ્ત્રી દર્દીની તપાસ કરી રહ્યા હતા અને નજીકમાં એક પુરૂષ બેઠો હતો. તેઓ રૂમમાં પ્રવેશ્યા પછી, આરોપીએ એકથી બે મિનિટ પછી તેમના પર ધ્યાન આપ્યું અને તેમને પૂછ્યું કે તેઓ કેમ આવ્યા છે અને શું તેમના પત્નીને કોઈ સમસ્યા છે અને તરત જ તેમણે રકમ કાઢી અને તેમને કહ્યું કે તેઓ રકમ આપવા આવ્યા છે અને તેમને આપી દીધી. ફરિયાદીએ એવા સૂચનનો ઇનકાર કર્યો છે કે આરોપીએ ચલણી નોટોને ધક્કો માર્યો હતો અને તે નજીકની ટ્રેમાં પડી ગઈ હતી.

૧૧.૧ આંક ૧૩ પર તપાસવામાં આવેલા ફરિયાદપક્ષ સાક્ષી ૨ – હેમરાજભાઈ મૂળજીભાઈ વાળા પંચ સાક્ષી છે જેમણે તારીખ ૧૫/૦૬/૨૦૦૧ ના રોજ જ્યારે તેમને અને અન્ય પંચ સાક્ષી – નિર્મલાબેન જગુભાઈ નાઢાને એ.સી.બી. ઓફિસમાં બોલાવવામાં આવ્યા હતા ત્યારે બનેલી ઘટનાઓનું વર્ણન કર્યું છે અને તેમની હાજરીમાં એન્ટ્રેસીન પાવડર અને અલ્ટ્રાવાયોલેટ લેમ્પનું પ્રદર્શન કરવામાં આવ્યું હતું અને તેમને શેડો સાક્ષી બનવાની સૂચના આપવામાં આવી હતી અને તેઓ ફરિયાદીની સાથે આરોપીના ઘરે ગયા હતા. સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે જ્યારે તેઓ આરોપીના ઘરમાં પ્રવેશ્યા ત્યારે દરવાજો ખુલ્લો હતો અને ફરિયાદી અંદર પ્રવેશ્યા અને ખુરશી પર એક મહિલા બેઠી હતી અને રૂમમાં અન્ય ૨-૩ વ્યક્તિઓ પણ બેઠા હતા. તેઓ અને ફરિયાદી ખુરશીઓ પર બેઠા અને દર્દીની તપાસ કર્યા પછી, આરોપીએ ફરિયાદી પાસેથી તેમના આવવાનું કારણ પૂછ્યું. ફરિયાદીએ તેમને કહ્યું કે તે ૧૫૦૦/- રૂપિયા લાવ્યો છે અને આરોપીએ તેની માંગણી કરી અને ફરિયાદીએ તેના જમણા હાથથી તેના શર્ટના ખિસ્સામાંથી લાંચની ચલણી નોટો કાઢી અને આરોપીને આપી જેમણે તે તેમના જમણા હાથથી લીધી અને ટીપાઈ પર રહેલી ટ્રેના કવર પર રાખી. ફરિયાદી ઘરની બહાર ગયા અને પૂર્વ નિર્ધારિત સંકેત આપ્યો અને દરોડા પાડનાર ટુકડીના સભ્યો આવ્યા અને જ્યારે અલ્ટ્રાવાયોલેટ લેમ્પ ટેસ્ટ કરવામાં આવ્યો ત્યારે આરોપીના જમણા હાથના અંગૂઠા અને તર્જની આંગળીના ટેરવા પર વાદળી, સફેદ અને ચમકદાર નિશાન જોવા મળ્યા હતા. આરોપીના વિદ્વાન વકીલશ્રી

દ્વારા ઉલટ તપાસમાં, સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે ઘટનાના દિવસે તેઓ સવારે ૧૦.૦૦ થી સાંજના ૦૬.૦૦ વાગ્યા સુધી ફરજ પર હતા અને તે દિવસે તેઓ રજા પર ન હતા પરંતુ સાંજે ૦૬.૦૦ વાગ્યા સુધી તેમની ફરજ પર હતા. તેમના નિવેદન સાથે સામનો કરાવ્યા પછી, સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે જ્યારે તેમના ઉપરી અધિકારીએ તેમને બોલાવ્યા ત્યારે તેઓ ઘરે હતા. સાક્ષીએ સ્વીકાર્યું છે કે જ્યારે તેઓ ટ્રેપ માટે ગયા હતા, ત્યારે આરોપીના રૂમમાં બે વ્યક્તિઓ – એક સ્ત્રી અને એક પુરૂષ હતા અને સ્ત્રી એક દર્દી હતી જેની આરોપી દ્વારા તપાસ કરવામાં આવી રહી હતી. સાક્ષીએ એવા સૂચન સાથે સંમતિ આપી છે કે આરોપીએ તેમને જોયા અને માથું હલાવવાના ઈશારા સાથે તેમને અંદર બોલાવ્યા અને જ્યાં સુધી તેઓ દર્દીની તપાસ કરે ત્યાં સુધી તેમને બેસવાનું કહ્યું. સાક્ષીએ સ્વીકાર્યું છે કે આરોપીએ ફરિયાદીને પૂછ્યું ન હતું કે તે કેમ આવ્યો છે અને ફરિયાદી પૈસા લાવ્યો છે કે કેમ તે પૂછ્યું ન હતું પરંતુ ફરિયાદીએ પોતાની મેળે જ કહ્યું હતું કે તે ૧૫૦૦/- રૂપિયા લાવ્યો છે. જ્યારે દરોડા પાડનાર ટુકડીના સભ્યો આવ્યા ત્યારે બે અજાણ્યા વ્યક્તિઓ હજુ પણ રૂમમાં હતા અને એ.સી.બી. અધિકારીએ તે વ્યક્તિનું નામ પૂછ્યું જેણે જણાવ્યું કે તેનું નામ હર્ષદભાઈ ગિરધરભાઈ જોગી – અમરેલીના રહેવાસી છે અને તેની સાથે રહેલી મહિલા તેની પત્ની સંગીતા હતી. તેમને બહાર રાહ જોવાનું અને અધિકારીની સંમતિ વિના ન જવાનું કહેવામાં આવ્યું હતું. ટ્રેપના દિવસે ઝરમર વરસાદ પડી રહ્યો હતો અને ફરિયાદીએ તેને જાણ કરી હતી કે આરોપીએ ૧૫૦૦/- રૂપિયાની રકમ માંગી છે. જ્યારે તેઓએ

વાતચીત કરી, ત્યારે તેણે નિષ્કર્ષ કાઢ્યો કે પૈસા દવા, ફી અથવા સારવારના અન્ય ખર્ચ અને સર્જરી માટે હતા. આરોપીએ તેમની હાજરીમાં આશરે આઠથી દસ મિનિટ સુધી દર્દીની તપાસ કરી હતી અને જ્યારે રૂમની સ્થિતિ વિશે પૂછવામાં આવ્યું ત્યારે સાક્ષીએ જણાવ્યું કે ઘણો સમય વીતી ગયો હોવાથી તેને યાદ નથી. સાક્ષીએ સ્વીકાર્યું છે કે તે સરકારી કર્મચારી છે અને તેણે આંક ૧૪ પર રજૂ કરવામાં આવેલા પંચનામા મુજબ જુબાની આપવી પડશે અન્યથા તેની સામે ખાતાકીય તપાસ શરૂ કરવામાં આવશે.

૧૧.૨ આંક ૧૭ પર તપાસવામાં આવેલા ફરિયાદપક્ષ સાક્ષી ૩ – કાંતિલાલ પંચાભાઈ ચૌધરી ટ્રેપ લેઈંગ ઓફિસર છે જેમણે તારીખ ૧૫/૦૬/૨૦૦૧ ના રોજ જ્યારે જયસિંગપરા, અમરેલીના રહેવાસી ફરિયાદી વજુભાઈ ગોકલભાઈ હરખાણી ૧૬.૦૦ કલાકે એ.સી.બી. પોલીસ સ્ટેશન આવ્યા ત્યારે તેમના દ્વારા કરવામાં આવેલી સમગ્ર પ્રક્રિયા અને ટ્રેપ સફળ ન થાય ત્યાં સુધી તેમના દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલી સમગ્ર પ્રક્રિયાનું વર્ણન કર્યું છે. આરોપીના વિદ્વાન વકીલશ્રી દ્વારા ઉલટ તપાસમાં, સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે દરોડાના સમયે, એક હર્ષદભાઈ ગિરધરભાઈ જોગી અને તેમની પત્ની સંગીતા આરોપીના ઘરે હાજર હતા અને જ્યારે તેઓ રૂમમાં પ્રવેશ્યા ત્યારે તે બંને હજુ પણ રૂમમાં હતા. હર્ષદભાઈ અને તેમની પત્નીએ બનેલી સમગ્ર ઘટના સાંભળી અને જોઈ હતી અને તે બંને સ્વતંત્ર સંયોગિક સાક્ષીઓ હતા. તેમણે હર્ષદભાઈ પાસેથી પૂછપરછ કરવી અને પંચનામામાં નોંધ કરવી જરૂરી જણાયું ન હતું અને ટ્રેપના

સમયે, ફરિયાદીના પત્ની હોસ્પિટલમાં ઈન્ડોર પેશન્ટ તરીકે સારવાર હેઠળ હતા. તેઓ જાણતા હતા કે આરોપીએ ફરિયાદીના પત્નીને તેના 'ભાઈ' ને પૈસા આપવા માટે કહેવા કહ્યું હતું પરંતુ ફરિયાદીએ જણાવ્યું હતું તે મુજબ ફરિયાદની વિગતો ચકાસવા માટે તેમણે કોઈ પ્રક્રિયા હાથ ધરી ન હતી. દરોડાના સમયે તેઓ જ્યાં ઉભા હતા ત્યાંથી તેઓ આરોપીને જોઈ શકતા ન હતા અને ફરિયાદીને પણ જોઈ શકતા ન હતા અને તે સમયે વરસાદ પડી રહ્યો હતો અને વાતાવરણ ખૂબ જ ભેજવાળું હતું. તેઓ જાણતા નથી કે ભેજવાળા વાતાવરણની એન્ટ્રેસીન પાવડર પર કોઈ અસર થશે કે કેમ અને તેઓ જાણતા નથી કે એન્ટ્રેસીન પાવડરમાં કોઈ ફ્લોરોસન્ટ હોય છે કે કેમ.

૧૧.૩ આંક ૨૪ પર તપાસવામાં આવેલા ફરિયાદપક્ષ સાક્ષી ૪ – વિલાસબેન વજુભાઈ હરખાણી ફરિયાદીના પત્ની અને દર્દી છે જેઓ ગર્ભાશયના ઓપરેશન માટે હોસ્પિટલમાં દાખલ હતા. સાક્ષીએ પ્રોસિક્યુશનના કેસને સમર્થન આપ્યું છે અને જણાવ્યું છે કે વર્ષ ૨૦૦૦ માં, તેમને ગાયનેકોલોજિકલ સમસ્યા હતી અને સર્જરીની સલાહ આપવામાં આવી હતી અને તેઓ આરોપીને મળ્યા હતા જેમણે તેમને કેટલીક દવા આપી હતી પરંતુ દવાથી તેમની સ્થિતિમાં સુધારો થયો ન હતો. ત્યારબાદ, તેઓ આરોપીના ઘરે ગયા અને આરોપીએ તેમને તપાસ્યા અને હોસ્પિટલમાં દાખલ થવા અને ગર્ભાશયનું ઓપરેશન કરવાની સલાહ આપી. તેમને હોસ્પિટલમાં દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા અને તેમનું ઓપરેશન કરવામાં આવ્યું હતું, અને તેના બે થી ચાર દિવસ પછી,

આરોપીએ તેમની પાસેથી પૈસા માંગ્યા હતા અને તેમને તેમના 'ભાઈ' ને ઘરે મળવા માટે કહેવા કહ્યું હતું. તેમણે તેમના પતિને કહ્યું હતું કે આરોપી બાકીના પૈસાની માંગણી કરી રહ્યા છે. આરોપીના વિદ્વાન વકીલશ્રી દ્વારા ઉલટ તપાસમાં, સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે તેમણે ત્રણ-ચાર દિવસ સુધી દવા લીધી હતી પરંતુ તેમની સ્થિતિમાં સુધારો થયો ન હતો અને તેમના પતિને એક પ્રતિષ્ઠિત વ્યક્તિ દ્વારા ચિઠ્ઠી આપવામાં આવી હતી અને તે આરોપીને આપવામાં આવી હતી. ગુરુવારે તેમનું ઓપરેશન થયું તે પછી તેમની પાસેથી રકમ માંગવામાં આવી હતી અને તે સમયે તેઓ પથારીમાં હતા. તેમને હલનચલન કરવાની કે વજન ઉપાડવાની સલાહ આપવામાં આવી ન હતી અને જ્યારે તેમના પતિ ગુરુવારે સાંજે આવ્યા ત્યારે તેમણે તેમને તે વિશે જણાવ્યું હતું. તેમના પતિએ તેમને કહ્યું હતું કે તેમણે આરોપીને લાંચના કેસમાં પકડાવ્યા છે.

૧૧.૪ આંક ૨૫ પર તપાસવામાં આવેલા ફરિયાદપક્ષ સાક્ષી ૫ – ગોવિંદભાઈ જેઠાલાલ યાદવ તપાસ કરનાર અધિકારી છે જેમણે તપાસ દરમિયાન તેમના દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલી પ્રક્રિયાનું વર્ણન કર્યું છે. ઉલટ તપાસમાં, સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે તપાસ દરમિયાન તેમણે આંક ૧૮ અને આંક ૧૯ પર રજૂ કરેલા દસ્તાવેજો જપ્ત કર્યા હતા જે પ્રિસ્ક્રિપ્શન છે અને જાણવા મળ્યું હતું કે તે દવાઓ સરકારી હોસ્પિટલમાં સ્ટોકમાં નહોતી. તેમણે હોસ્પિટલના ફાર્માસિસ્ટનું નિવેદન નોંધ્યું હતું અને હર્ષદભાઈ ગિરધરભાઈ જોગીનું નિવેદન નોંધ્યું હતું અને ચાર્જશીટમાં તેમને સાક્ષી તરીકે ટાંક્યા હતા. વિલાસબેન સાથે

વોર્ડમાં અન્ય બે દર્દીઓ દાખલ હતા પરંતુ તેમણે તેમના નિવેદનો નોંધ્યા ન હતા અને આરોપી સાથે ફરજ પરના કોઈપણ ડોક્ટરો અથવા કોઈ પાડોશીઓના નિવેદનો નોંધ્યા ન હતા.

૧૨. રેકૉર્ડ પરના મૌખિક અને દસ્તાવેજી પુરાવાઓની સંપૂર્ણ કદર કરતા અને ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમ હેઠળના ગુનાઓને લાગુ પડતા પ્રસ્થાપિત કાયદાકીય સિદ્ધાંતોને ધ્યાનમાં રાખીને, નીચે મુજબના તારણો ઉભરી આવે છે:

૧૨.૧ પ્રારંભિક માંગણી સાબિત કરવામાં નિષ્ફળતા:

ફરિયાદપક્ષ એવો દાવો કરે છે કે પ્રથમ માંગણી આરોપી દ્વારા તારીખ ૧૦/૦૬/૨૦૦૧ ના રોજ કરવામાં આવી હતી અને ફરિયાદીના પત્ની ફરિયાદપક્ષ સાક્ષી જ - વિલાસબેન વજુભાઈ હરખાણીની હાજરીમાં આરોપીના નિવાસસ્થાને ૫૦૦/- રૂપિયાની આંશિક ચુકવણી કરવામાં આવી હતી. જો કે, ફરિયાદપક્ષ સાક્ષી જ આ મહત્વપૂર્ણ દાવાને કોઈ પણ રીતે સમર્થન આપતા નથી. કથિત વાટાઘાટો, માંગણી અથવા ચુકવણી અંગે તેમનું સંપૂર્ણ મૌન, ફરિયાદીના સંસ્કરણને વણસાબિત અને અંતર્ગત શંકાસ્પદ બનાવે છે. કાયદો ફરજિયાતપણે આદેશ આપે છે કે ગેરકાયદેસર પારિતોષિકની માંગણી વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિત થવી જોઈએ, હાજર હોવાનો દાવો કરાયેલા એકમાત્ર સ્વતંત્ર સાક્ષી તરફથી પુષ્ટિનો અભાવ પ્રોસિક્યુશનના કેસને શરૂઆતમાં જ ગંભીર રીતે નબળો પાડે છે.

૧૨.૨ બીજી કથિત માંગણીની અસાબિતી:

ફરિયાદીના જણાવ્યા મુજબ, ત્યારબાદની માંગણી ફરિયાદીના પત્ની ફરિયાદપક્ષ સાક્ષી ૪ – વિલાસબેન વજુભાઈ વાળા પાસે નર્સ રૂમમાં કરવામાં આવી હતી જ્યાં હાજર નર્સો હાજર હોય. જો કે, ફરિયાદપક્ષે કોઈ પણ નર્સની તપાસ કરી નથી જે એક સ્વતંત્ર અને મહત્વપૂર્ણ સાક્ષી હોઈ શકે અને ન તો ફરિયાદપક્ષ સાક્ષી ૪ એવું જુબાની આપે છે કે નર્સ રૂમમાં આવી કોઈ માંગણી કરવામાં આવી હતી. તેણી માત્ર એટલું જ જણાવે છે કે આરોપીએ તેને તેના 'ભાઈ' ને ઘરે મળવા માટે મોકલવા કહ્યું હતું. વધુમાં, ફરિયાદપક્ષ સાક્ષી ૪ ને તાજેતરના ગર્ભાશયના ઓપરેશન પછી સખત બેડ રેસ્ટની તબીબી સલાહ આપવામાં આવી હતી અને પુરાવા પ્રતિબિંબિત કરે છે કે ટ્રેપ સમયે તેના ટાંકા કાઢવામાં આવ્યા ન હતા. તેથી, ફરિયાદીનો દાવો કે ફરિયાદપક્ષ સાક્ષી ૪ ને નર્સ રૂમમાં બોલાવવામાં આવી હતી તે અત્યંત અસંભવિત બને છે. આ દેખીતી વિસંગતતાઓ પ્રોસિક્યુશનના સંસ્કરણને માંગણીના પાસા પર અવિશ્વાસપાત્ર બનાવે છે.

૧૨.૩ ટ્રેપ સમયના પુરાવા:

ફરિયાદપક્ષ ટ્રેપ સમયે માંગણીની અનિવાર્ય આવશ્યકતા સ્થાપિત કરવામાં વધુમાં નિષ્ફળ રહ્યું છે. શેડો સાક્ષી – ફરિયાદપક્ષ સાક્ષી ૨ – હેમરાજભાઈ મૂળજીભાઈ વાળા સ્પષ્ટપણે જણાવે છે કે તેમને ૧૫૦૦/- રૂપિયાની કથિત માંગણી વિશે ફરિયાદીએ તેમને જે કહ્યું હતું તેના પરથી જ જાણ થઈ હતી. તે એવું પણ સ્વીકારે છે કે નિર્ણાયક ક્ષણે તે ફરિયાદી હતો જેણે

આરોપીને જાણ કરી હતી કે તે પૈસા લાવ્યો છે અને ફરિયાદીએ પોતે ચલણી નોટો કાઢી અને આરોપી તરફ ધરી હતી. આ પુરાવો સંપૂર્ણપણે તે જરૂરિયાત સાથે અસંગત છે કે માંગણી આરોપી તરફથી ઉદ્ભવવી જોઈએ. નોંધપાત્ર રીતે, જ્યારે કથિત ઘટના બની ત્યારે રૂમમાં બે સ્વતંત્ર સાક્ષીઓ – હર્ષદભાઈ ગિરધરભાઈ જોગી અને તેમની પત્ની સંગીતા હાજર હતા. જો કે પંચનામામાં તેમની હાજરી સ્વીકારવામાં આવી છે, છતાં ફરિયાદપક્ષ દ્વારા તેમની તપાસ કરવામાં આવી ન હતી અને ન તો એવું નોંધવામાં આવ્યું છે કે ટ્રેપ દરમિયાન તેમની સાથે કોઈ પૂછપરછ કરવામાં આવી હતી. તેમની તપાસ ન કરવાથી ફરિયાદપક્ષ ઉપલબ્ધ સૌથી કુદરતી અને વિશ્વસનીય પુરાવાથી વંચિત રહે છે.

૧૨.૪ પંચનામા અને પંચ સાક્ષીની જુબાનીમાં વિરોધાભાસો:

શેડો સાક્ષી દાવો કરે છે કે તેને સાંજે ૦૬.૦૦ વાગ્યે તેની ફરજ પૂરી કર્યા પછી બોલાવવામાં આવ્યો હતો જ્યારે આંક ૧૪ પરનું પંચનામું સૂચવે છે કે ભાગ-૧ ૧૭.૪૦ કલાકે શરૂ થયું હતું. આ વિસંગતતા ટ્રેપ કાર્યવાહીની વિશ્વસનીયતાને વધુ નબળી પાડે છે. વધુમાં, ફરિયાદપક્ષ સાક્ષી ૨ ની જુબાની આરોપી દ્વારા કરવામાં આવેલી કોઈ માંગણીની હાજરીને સમર્થન આપતી નથી જે ગુનો સ્થાપિત કરવા માટે અનિવાર્ય શરત છે.

૧૨.૫ અમાન્ય અને મૌન મંજૂરી હુકમ :

આંક ૨૩ પર રેકૉર્ડ પર મૂકવામાં આવેલ મંજૂરી હુકમ બુદ્ધિના કોઈ ઉપયોગ ને દર્શાવતો નથી. તે દર્શાવતું નથી કે તપાસ દરમિયાન એકત્રિત

કરવામાં આવેલી સંબંધિત સામગ્રી મંજૂરી આપનાર સત્તાધિકારી સમક્ષ મૂકવામાં આવી હતી અથવા તેના દ્વારા તપાસવામાં આવી હતી. ફરિયાદપક્ષ એ સાબિત કરવા માટે મંજૂરી આપનાર સત્તાધિકારીની તપાસ કરવામાં પણ નિષ્ફળ રહ્યું છે કે સમગ્ર રેકૉર્ડ ખરેખર ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યો હતો. તે એક સુસ્થાપિત સિદ્ધાંત છે કે માન્ય મંજૂરીએ એ જાહેર કરવું આવશ્યક છે કે સક્ષમ સત્તાધિકારી ભૌતિક હકીકતોથી વાકેફ હતા અને મંજૂરી આપતા પહેલા તેની બુદ્ધિનો ઉપયોગ કર્યો હતો. આવી સૂચનાની ગેરહાજરી મંજૂરીને દૂષિત કરે છે અને પ્રોસિક્યુશનને કાયદામાં અસમર્થ બનાવે છે.

૧૩. ઉપરોક્ત તારણોના પ્રકાશમાં, તે સ્પષ્ટ છે કે ફરિયાદપક્ષ કથિત ગુનાઓના મુખ્ય ઘટકો એટલે કે – ગેરકાયદેસર પારિતોષિકની માંગણી અને સ્વીકૃતિ સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ રહ્યું છે. ફરિયાદીના પુરાવા વણસાબિત અને વિરોધાભાસી છે; સ્વતંત્ર સાક્ષીઓની તપાસ કરવામાં આવી નથી; મહત્વપૂર્ણ સાક્ષીઓને રોકી રાખવામાં આવ્યા છે; અને ટ્રેપની કાર્યવાહી વિસંગતતાઓથી ભરેલી છે. અમાન્ય મંજૂરી સાથે મળીને, આ ઉણપો સામૂહિક રીતે પ્રોસિક્યુશનના કેસ અંગે ગંભીર શંકા પેદા કરે છે. આરોપી દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલો બચાવ કે ટ્રેપ સમયે ફરિયાદીએ તેને પૈસા આપવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો પરંતુ તેણે તેને ધક્કો માર્યો હતો અને પૈસા સ્ટૂલ પર પડેલી ટ્રેમાં પડ્યા હતા તે સંભવિત છે, ફરિયાદીના પુરાવાને ધ્યાનમાં લેતા જ્યારે તેણે સ્વીકાર્યું છે કે તે નાખુશ હતો કે તેને બહારથી ખરીદવા માટે દવામાં પૈસા ખર્ચવા પડ્યા હતા,

હોસ્પિટલમાં સ્ટોકમાંથી દવા આપવામાં આવી ન હતી અને તેણે સરકારી કર્મચારીને ફસાવવાનું નક્કી કર્યું હતું ભલે તેઓ ગેરકાયદેસર પારિતોષિકની કોઈ રકમની માંગણી ન કરતા હોય. પરિણામે, આ અદાલતનો એવો અભિપ્રાય છે કે ફરિયાદપક્ષ આરોપી સામેના આરોપો વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિત કરવામાં સફળ રહ્યું નથી.

૧૪. વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે એ ધ્યાને લીધું નથી કે, પી.સી. એક્ટ હેઠળ આરોપીના દોષ સ્થાપિત કરવા માટે ગેરકાયદેસર પારિતોષિકની માંગણી અને સ્વીકૃતિની સાબિતી એ અનિવાર્ય શરત છે અને માંગણીના પુરાવાની ગેરહાજરીમાં આરોપીને દોષિત ઠેરવી શકાય નહીં અને જ્યાં સુધી માંગણીના પુરાવા સ્પષ્ટ, પ્રબળ અને વિશ્વસનીય ન હોય ત્યાં સુધી કોઈ દોષસિદ્ધિ નોંધી શકાય નહીં. પ્રોસિક્યુશનના પુરાવા ક્ષતિઓથી પીડાય છે અને ઉપર ચર્ચા કર્યા મુજબ, અગાઉની માંગણી અને ટ્રેપ સમયની માંગણી વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિત થઈ નથી અને માંગણીની સાબિતીની ગેરહાજરીમાં, આ અદાલતનો અભિપ્રાય છે કે ફરિયાદપક્ષ આરોપી સામેનો આરોપ સાબિત કરવામાં સક્ષમ નથી. પુરાવા વિરોધાભાસી અને વિશ્વાસપાત્ર નથી અને આરોપીની દોષસિદ્ધિને સમર્થન આપે તેવા કોઈ વિશ્વસનીય પુરાવા નથી. વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે, ગેરકાયદેસર પારિતોષિકની માંગણીના કોઈ પુરાવાની ગેરહાજરીમાં અને આરોપીએ ટેબલ પરથી મળી આવેલી ગેરકાયદેસર પારિતોષિકની રકમની માંગણી કરી હતી અને સ્વીકારી હતી તે દર્શાવવા માટેના પુરાવાની ગેરહાજરીમાં,

દોષસિદ્ધિનો હુકમ પસાર કર્યો છે, જે અયોગ્ય છે અને પી.સી. એક્ટની કલમ ૭, ૧૩(૧)(ડી) અને ૧૩(૨) હેઠળ આરોપીની દોષસિદ્ધિ લાગુ કરી શકાઈ હોત નહીં. પરિણામે, અપીલ સફળ થાય છે અને મંજૂર કરવામાં આવે છે.

૧૫. વિદ્વાન સ્પેશિયલ જજ, અમરેલી દ્વારા તારીખ ૦૪/૦૩/૨૦૦૪ ના રોજ સ્પેશિયલ કેસ નં. ૩/૨૦૦૨ માં પસાર કરવામાં આવેલ દોષસિદ્ધિનો આક્ષેપિત ચુકાદો અને હુકમ વિપરીત, કાયદાની દૃષ્ટિએ ખરાબ અને કાયદાના પ્રસ્થાપિત સિદ્ધાંત વિરુદ્ધ છે અને તે આથી રદ કરવામાં આવે છે અને આરોપીને તેની સામેના તમામ આરોપોમાંથી નિર્દોષ જાહેર કરવામાં આવે છે.

૧૬. જામીન બોન્ડ રદ કરવામાં આવે છે. દંડની રકમ યોગ્ય ચકાસણી પછી આરોપીને પરત કરવી. રેકૉર્ડ અને કાર્યવાહી, જો કોઈ હોય તો, સંબંધિત ટ્રાયલ કોર્ટને તરત જ પરત મોકલવી.

સહી/ –

(એસ. વી. પિન્ટો, ન્યાયમુર્તિશ્રી)

વિષય: ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમ હેઠળ જાહેર સેવક સામેના લાંચના

ગુનામાં દોષસિદ્ધિની કાયદેસરતા અંગેનો નિર્ણય

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.